

2007. március 27.

Lectori salutem - az ombudsmanok üdvözlük az olvasókat

Csak most, csak itt *ünnepélyesen* szeretnénk bemutatkozni. Ünnepélyesen, mert szerintünk fontos, hogy legyen nálunk Magyarországon újságombudsman. Hogy legyen fontos a lapnak, az olvasónak, a nyilvánosságnak, de talán egy hangyasóhajnyit még a hazának is.

Magyarországon elsőként a Magyar Hírlap vezette be az újságombudsman intézményét. Pontosan két évvel ezelőtt ott kezdődött a mi újságombudsmani pályafutásunk, ami 2006. nyarán ért véget, gondoltuk akkor, örökre. Most, igaz, csak négy hónapra, a Népszabadság felkérésére megint kötélnék álltunk, őszinte örömmel, de azzal, hogy utánunk remélhetőleg valaki más folytatja.

Mondhatnánk, minden újság kockázatos lépésre szánja el magát, amikor ombudsmant keres magának, de magyar napilap különösen, hiszen kiszolgáltatottá teszi magát versenytársaival szemben. Másfelől azt is mondhatjuk, ez biztosan nyerő húzása annak az újságnak, amely komolyan veszi magát. Akárhogy is, a lap, amely független újságombudsmanra bízta magát, nem él az öntömjénezéssel, hinni akar saját hitelességében, független. Újságombudsman, olvasói szerkesztő, az olvasó ügyvédje: többféle név, de hasonló tartalom. Ez az a fickó, aki a kákán is csomót keres, ádáz, beleköt az élő fába, bánt, kioktat, játssza az eszét, osztja a lapot, beszél, sokszor bírál, csak néha dicsér; miközben lehet, sokkal kevesebbet tud a szakmáról, mint szerencsétlen áldozata.

Mivel foglalkozhat az olvasó képviselője? Ellenőrizheti például, hogy valamely kérdés feldolgozásakor az újság megszólaltatta-e az összes érintett felet, különösen azokat, akiket a megjelent közlemények kedvezőtlen fényben tüntettek fel. Kíváncsi lehet arra, mikor jelöli meg forrásait az újság, és mikor titkolja el azokat, milyen indokkal. Miként ellenőrzi híreit a közlés előtt. Arra is, hogy a leleplezőnek szánt közlemény megjelentetését kellő körültekintés, a források alapos ellenőrzése előzte-e meg, még akkor is, amikor a forrás valamiért nem nevezhető meg. Elégge gyanakvó-e? Ellenőrzi-e az állításokat? Az ombudsmannak nem lehet mindegy, vajon az újságban megszólaltatott vagy a tudósításokban szereplők személyiségi jogait, méltóságát nem érte-e sérelem.

Az ombudsman nyomon követheti a szerkesztőség állásfoglalásait. Ha valamely politikai, társadalmi vagy jogi kérdésben a lapnak volt megállapítható álláspontja, akkor megvizsgálja, hogy az újabb, hasonló esetekben, következetes álláspontot képvisel-e a lap, vagy indokolja-e álláspontja változását. Megvizsgálhatja, hogy az álláspont összhangban van-e a szerkesztőség által vallott elvekkel. A Népszabadság igényes, mérsékelt, baloldali liberális újságnak minősíti magát. Bírálatainkat természetesen ehhez is mérhetjük. Az ombudsman vizsgálja a lap témaválasztásának indokoltságát, valamint az egyes témák kezelését. Már az is baj lehet, ha éppenséggel nincs fontos ügyekben világos álláspontja az újságnak, de az is, ha a közvélemény jelentős részét hosszabb ideje foglalkoztató, a lap figyelmére okkal számot tartó társadalmi vagy politikai tárgy feltűnően hiányzik a lap oldalairól, vagy ha az újság tudósításai mellőzik a leglényegesebb vonatkozásokat.

Az ombudsmant, ő is csak újságolvasó, érdekelhetik a publicisztikai műfajok vagy a könyv-, film-, irodalom- és művészetkritika, de erről ritkán írhat, mert bölcsebb, ha személyes ízlésével, elfogultságaival nem terheli az olvasót.

Függetlenek vagyunk a szerkesztőségtől. Megeshet, igazságtalannak érzi bírálatunkat az újság, de ekkor is kénytelen véleményünket úgy közzé tenni, ahogy mi megírjuk, ahogy mi gondoljuk. Persze, ha véleménye szerint az nem hagyható szó nélkül, megjegyzéseket fűzhet hozzá. Az ellenségesség viszonylagos: az újság is és az olvasó is jó lapot szeretne. Akárcsak az ombudsman. Az ombudsman csak olyan lapot bírálhat, melyet maga is szívesen olvas.

Az újságombudsman, említettük már, az olvasó képviselője. Kíváncsian, tisztelettel várjuk ezért a vérmes és az érveket latra vető, mérlegelő olvasók véleményét is, de különösen az utóbbiakat. Az elégedetlen olvasó az ombudsman segítője, észreveszi azt, ami felett mi, felületesek, átsiklottunk, de alkalmat adhat arra is, hogy a szerkesztőség álláspontját, annak megvizsgálása után, akár meg is védjük. A felháborodott olvasóknak előre mondjuk, nem tartjuk magunkat illetékesnek a lap "irányvonalának" bírálatára. Akik például nem eléggé baloldalinak vagy túlságosan liberálisnak tartják lapjukat, vagy éppen fordítva, ne hozzánk forduljanak. Helyes, ha egy lapnak van világnézeti elkötelezettsége: de természetesen a világnézeti elkötelezettség nem azonos a politikai elfogultsággal. Ha úgy találjuk, hogy a lap világnézete tárgyilag elfogult tudósításhoz vezet, azt szóvá fogjuk tenni, és erre biztatjuk az olvasót is. És ha a "jó újságírás" követelménye ellen, jelentsen ez bármit is, ön szerint kedvenc lapja valahol vétett, kérjük, írja meg ezt nekünk címzett levélben a szerkesztőség címén, vagy drótpostán: ombudsman@nepszabadsag.hu.

2007. április 3.

Illetéktelen lidércek Lesencefaluban

A titkosszolgálatok és az újságírás újabb története konfliktusos. Egy 1997-es adatvédelmi biztosi vizsgálat nyomán például hétszázkilencvenhat magyar embertől - köztük számos újságírótól - volt kénytelen a Nemzetbiztonsági Hivatal bocsánatot kérni jogellenesen elrendelt "biztonsági ellenőrzése" miatt. Voltak olyan későbbi esetek, csak a példa kedvéért Csík Ritáié (Népszava) és Rádi Antóniaé (HVG), melyeket az újságírotársadalom akár kollektív megfélemlítési kísérletként is értékelhetett (lásd: A Btk. és a nyilvánosság - Az újságíróktól fél az állam, Népszabadság, 2006. január 9.)

Különös történet szerepelt megint néhány napig a vezető hírek között. A Magyar Nemzet két újságírója január vége táján Lesencefalura látogatott, hogy Szilvásy György kancelláriaminiszter ott épülő házáról tájékozódják. Ezt követően, röpké két hónap múltán, a Nemzetbiztonsági Hivatal két munkatársa felkereste az újságírók egyikét, lakásán. Az újságíró és a lap szerint a hivatal emberei arról érdeklődtek, hogy mit keresett Lesencefalun, illetve megkérdezték, mennyire biztos az illető állása a Magyar Nemzetnél. A lap következtetni enged, hogy a látogatás célja a miniszter vagyonosodását kutató újságírók megfélemlítése volt. A hivatal szerint, bár a látogatás megtörtént, az említett kérdés nem hangzott el.

Az első, március 23 -i híradás után az NBH több körülmény említésével magyarázta, mi tette az újságíró személyes felkeresését indokolttá. Először is, Szilvásy György nemzetbiztonsági védelem alatt álló személy, ezért a felőle és szokásai, kapcsolatai felől érdeklődők kilétének kiderítése szükséges. Másodszor, a hivatal "számításba vette", hogy az újságírók kirándulását követően nem sokkal betörték a helyi polgármesteri hivatalba. Harmadszor, ugyancsak az újságírók látogatása után, néhány esetben "illetéktelenek újságírókként fellépve kísérelték meg bűncselekmények elkövetését". Szerintünk kevesebb magyarázó történet több lett volna, és hihetőbb is.

A hír megjelenését követő hétfvégén Demeter Ervin, az Országgyűlés nemzetbiztonsági bizottságának Fideszes tagja magyarázatot követelt a minisztertől. Az ügyben az utolsó információ az, hogy március 26-án Szilvász miniszter bejelentette, vizsgálatot kezdeményez a hivatalnál, hozzátéve, az NBH munkatársai csak munkájukat végezték, akár csak az újságírók. De minek a vizsgálat, ha már tudja az eredményt?

A Népszabadság március 24-e és 27-e között összesen három alkalommal számolt be a történetről. A lap szempontjából pikáns, hogy az egyik főszereplő éppen a Magyar Nemzet. Az eddig ismertté vált tények alapján tudható, hogy az NBH valóban érdeklődött az újságírók után, viszont nem tudható, hogy ezt miért tette.

A Népszabadság tudósításaival kapcsolatban azt vizsgáljuk, a lap feltette-e magának, olvasóinak, és az érintetteknek azokat a kérdéseket, amelyek - szerintünk - a most tudható tények alapján jogosan felmerülnek.

Ami hiányzik

Kezdjük egy fontos mulasztással. A Népszabadságban megjelent egyetlen tudósításból sem tudhatja meg az olvasó közvetlenül azt a nem mellékes tény, hogy a kancelláriaminiszter felügyeli a Nemzetbiztonsági Hivatalt. Ez Szilvász miniszter szerepét sajátossá teszi.

A nagyon figyelmes olvasó két indirekt közlésből következtethetett csak erre a fontos körülményre: abból, hogy Szilvász vizsgálatot "kezdeményezett" az NBH-nál (igaz, ezt bárki megteheti), illetve Demeter Ervin erre vonatkozó utalásából.

A történet további figyelmet érdemlő mozzanata az NBH több, egymástól független indoklása arra nézve, hogy miért volt szükséges az újságíró felkeresése. Az indoklás legbiztosabb lábán álló eleme az az állítás, hogy Szilvász különleges védelem alatt álló személy. Azt mondhatnánk, ez önmagában elég is volna: ha valaki egy védett személy hollétéről, szokásairól, kapcsolatairól érdeklődik, akkor a hivatalnak kötelessége tisztázni szándékait. Csakhogy ez nem magyarázza meg, mi szükség volt az újságíró személyes meglátogatására. A Népszabadság is beszámolt róla, hogy az újságírók autójának rendszámát valaki a faluban felírta, és az NBH ennek alapján azonosította az egyik újságírót, és kereste meg személyesen. Tehát amikor a lakására mentek, már tudták, kiről van szó, és a Magyar Nemzet újságírójáról feltételezheték, hogy nem merényletet tervez, hanem a vagyonosodásról gyűjt adatot. Csodálkoznánk, ha az NBH-nak a személyes azonosításra az volna a bevett módszere, hogy el megy a célszemély lakására, és megkérdezi, valóban az-e, akinek mutatja magát. (Magunk is elvégeztük a próbát, két hónap helyett nagyjából öt percünket vette igénybe titkosszolgálati eszközök nélkül: a két érintett újságíró, Villányi Károly és Pál Gábor nevét megjelölve a Magyar Nemzet keresőjében 355, illetve 1781 cikket talál az ember. Ehhez nem kell lakásra menni). Ha a jogos kérdések tisztázásához semmi szükség nem volt a személyes látogatásra, vajon miért került erre mégis sor? Szerintünk ez kézenfekvő és fontos kérdés, de a Népszabadság nem tette fel: sem magának, sem másnak. Minket még az is érdekelne, vajon megállt-e a titkosszolgálat tisztje az ajtó előtt a gangon, vagy netán be is nyomult a lakásba.

Illetéktelen betörők

Az NBH másik két magyarázata több kérdést vet fel, mint amennyit megválaszol. Ugyebár azzal indokolták a tisztázás igényét, hogy az újságírók látogatása után betörték a polgármesteri hivatalba, illetve magukat újságírónak kiadó (találgatunk: mikrofonnal vagy jegyzetömbbel hadonászó?) "illetéktelenek" bűncselekmények elkövetését kísérelték meg. Ez tetszik nekünk: mire is voltak ezek "illetéktelenek"? Bűncselekmények elkövetésére? Úgy

tudjuk, arra mindenki illetéktelen. Vagy arra, hogy magukat újságíróknak mutassák? Honnan tudják, hogy nem voltak újságírók: talán onnan, hogy tudják, kik voltak? Ha igen, akkor viszont miért keresték *emiatt* később az MN-es újságírót? Milyen bűncselekményt "próbáltak" ezek az álújságírók Lesencefalun elkövetni? Csirkét akartak lopni, de elszaladt? És egyáltalán, hogy hozhatók ezek az esetek összefüggésbe a két (valódi) újságíróval, ha egyszer távozásuk *után* történtek meg? Szerintünk a hírek figyelmes olvasójában ezek a kérdések ésszerűen merülnek fel. A Népszabadság szerkesztőségében a jelek szerint nem merültek fel. Mi azt is különösnek találjuk, hogy az NBH falusi betörések ügyében nyomoz, de ez a furcsaság sem tűnt a lap készítőinek.

Általános passzivitás

Mit bizonyítanak ezek a kérdések? Önmagukban szinte semmit, de szerintünk a körültekintő szerkesztőnek, újságíróknak elegendő okot adnak a gyanúra, és arra hogy ne nyugodjék meg a hivatalos magyarázatok hallatán. A Népszabadság azonban a történet kezelésében általános passzivitást tanúsított. Amennyire a cikkekből megállapítható, a lap tudósításai teljes egészében a Magyar Nemzet, az MTI, valamint az NBH és a kormányszóvivői iroda közléseire támaszkodtak, az önálló tájékozódás nyomait nem leltük. Nem keresték meg a két újságírót, Szilvásyt, vagy az NBH illetékeseit. Nem néztek utána az építkezésnek, vajon méretei, értéke motiválhatta-e a minisztert valamilyen figyelmeztető akcióra. A lap egyetlen önálló lépése az volt, hogy megkérdezte a MÚOSZ elnökének véleményét az ügyről. De ez volt-e a legsürgetőbb tennivaló?

2007. április 17.

Gáz

Nem minden héten fordul elő, hogy Magyarország a nemzetközi politika érdeklődésének előterébe kerül. Az pedig még ritkább, hogy ez egy olyan kormányzati döntés nyomán történik, amely sok megfigyelő szerint ellentétes az ország általános külpolitikai céljaival.

Híresek vagyunk

Ez év márciusában mégis éppen ez történt, mégpedig a kormánynak a Nabucco illetve Kék Áramlat nevű nemzetközi gázvezetéktervek kapcsán tett állásfoglalásai nyomán. Mint ismeretes, a Nabucco az Európai Unió "válasza" az unió gázellátásának túlzott orosz-függőségével kapcsolatos félelmekre, míg a Kék Áramlat a Gazprom válasza egyrészt magára a Nabucco-ra, másrészt a már meglévő vezetékek tranzitországaiknak (Ukrajna, Belorusz) politikai bizonytalanságaira. Mindkét tervnek lökést adtak a közelmúlt belorusz illetve ukrán gázszállítási ribilliói, és mindkettőről elmondható, hogy megépülésük esetén valamicskét növekedne Európa és Magyarország ellátásának a biztonsága. Ha a Kék Áramlat épül meg, akkor pusztán a szállítási útvonalak cserélhetősége és a tranzitországokkal kapcsolatos kockázatok szétterülése miatt, ha pedig a Nabucco, akkor ugyanezek mellett még a "forrásoldal" sokszínűsödése miatt is, hiszen ezen a vezetéken a tervek szerint nem orosz, hanem türkmén, kazah, azeri és esetleg iráni gáz érkezne.

A gázmizéria huzamosabb ideje visszatérő témája a nagyobb mértékadó hírközlő szervezeteknek. A Népszabadság például legalább tavaly júniusa óta rendszeresen beszámol a két gázvezetéktervvel kapcsolatos fejleményekről. A híradások sokáig arról szóltak, hogy a magyar kormány mindkét tervben érdekelt, és egyelőre egyik mellett sem akarja végleg

elkötelezni magát a másik kizárásával. A történet akkor ért fordulópontjához, amikor ez év március 12-én az *International Herald Tribune* arról számolt be, hogy a magyar miniszterelnök álláspontja egyértelműen a Kék Áramlat javára változott: a kormányfő a lapban "álom"-nak minősítette a Nabucco-t, és realisabb tervnek nevezte a Gazprom-beruházást. A hír jelentős negatív visszhangot váltott ki az európai sajtóban és az uniós, illetve amerikai döntéshozói körökben, és azonnal komoly belpolitikai konfliktussá vált, miután a vezető ellenzéki párt politikusai az EU hátbatámadásával vádolták a kormányt, és annak szorosabbá váló orosz kapcsolatain szovjet-kori analógiákat vontak.

Felcserélődő szerepek

A sztorinak több figyelemre érdemes vonása van: a belpolitikai szerepek átmenetileg felcserélődtek, mivel rendszerint a balközép pártok szokták jobboldali riválisukat EU-ellenességgel (vagy legalábbis nem kellő lelkesedéssel) vádolni, s épp a Fidesz szokta az EU-hoz való "szolgai" igazodást a koalíció szemére vetni. Az európai orientáció afféle identitásképző tényező a szociálliberális oldalon, és amennyire meg tudjuk ítélni, erősen meghatározza a Népszabadság önképét is. Ezért különösen fontos kérdésnek tartjuk, hogy a lap miként kezel egy olyan, nagy fontosságú sztorit, amelyben a szerepek mintha felcserélődnének. Elsősorban a tájékoztatás kiegyensúlyozottságát vizsgáltuk, és azt, a lap elegendő információt adott-e olvasóinak azokról a részletekről, amelyek a Nabucco-Kék Áramlat ügy megítéléséhez szükségesek.

Először is azt kell leszögeznünk, hogy a Népszabadság az ügyet vitathatatlanul súlyának megfelelően kezelte. Tavaly nyár óta legalább hatvan írás - nagyjából tudósítás, kisebb részt interjú és publicisztika - foglalkozott részben vagy egészben a gázvezetékek ügyével, a lap bőségesen beszámolt a külföldi reakciókról és véleményekről, megkérdezett hazai és külföldi független energiapolitikai szakértőt, véleményoldalán helyt adott ellenzéki politikus kormányt bíráló írásának. A figyelmes olvasónak tehát volt alkalmunk arra, hogy megismerje a fontosabb érveket és tényeket, és tájékozódhatott arról is, hogy a világban mit gondolnak az ügyről. Ezzel a lap legalapvetőbb kötelességének eleget tett. A részletek és az arányok tekintetében azonban már akad kifogásolni való.

Tért nyer a Nabucco-szkepticizmus

Érdekes trendre bukkanunk például, ha megvizsgáljuk a lap tudósításainak tónusát 2007. március közepe (az IHT cikke) előtt, illetve azt követően. A miniszterelnök sok vihart kavart kijelentése előtti időszakban a Népszabadság beszámolóinak túlnyomó többsége semlegesnek mondható abban az értelemben, hogy a Nabucco és a Kék Áramlat ismertetése során nem említettek olyan körülményeket, amelyek valamelyiket a másikhoz képest előnyösebbnek vagy hátrányosabbnak mutatták volna. Az értékelő elemeket is tartalmazó tudósításokban a Nabucco-t fontos, stratégiai magyar és európai érdekeket szolgáló tervnek mutató cikkek minimális fölényben voltak a "Nabucco-szkeptikus" írásokkal szemben, de kétségtelen, hogy már 2006 nyarán is találkozhatott az olvasó olyan független elemzői véleménnyel, amely az EU-s elképzelést "blöff"-nek minősítette, mégpedig azért, mert a megszólaló szerint nem lesz elég nem orosz gáz, amivel a vezetékkel fel lehetne tölteni. A kérdés élessé válása, tehát március közepe óta viszont érzékelhetően megsokasodtak a Nabucco-szkeptikus beszámolók.

Mintha a miniszterelnök után váratlanul az újság is felfedezte volna az uniós projektet övező bizonytalanságokat. Ez részben persze érthető, hiszen a kirobbant konfliktus nyomán vált igazán sürgetővé annak tisztázása, valójában milyen súlyúak ezek a bizonytalanságok. Ennek ellenére nehezen küzdhető le a benyomás: az a tény, hogy az IHT-cikk után pártpolitikai dimenziót is kapott az ügy, nem maradt hatástalanul a Népszabadság tudósításainak irányára.

Az elmúlt egy hónapban megjelent híryanagyokban, miközben továbbra is jó néhány "semleges" tudósítást olvashattunk, érezhető túlsúlyban voltak a Nabucco-kétkedő cikkek, illetve az ilyen véleményeket idézők a Nabucco-pártiakkal szemben, és az idézett Nabucco-párti vélemények majdnem mind külföldi megszólalóktól származtak. Ugyanebben az időszakban a szubjektívebb interjú- és publicisztika-műfajokban is egyértelmű volt a Nabucco-szkeptikus fölény: az egyik interjú a "Nabucco: még a nyomvonal sem biztos" címet kapta, sejtetve, hogy más gondok is akadnak, a miniszterelnökkel készült március 21-i interjúban pedig maga a kérdező állítja tényként, hogy nincsen közös uniós energiapolitika, amiből következne, hogy a magyar kormány nem is mehetett szembe azzal, ami nincs.

Persze, a kiegyensúlyozottság nem minden. Ilyen komplex kérdéseknél, amelyek kapcsán feltehető, hogy még a tájékozottabb olvasók is nagyon hiányos ismeretekkel bírnak, legalább ilyen fontos a releváns információk alapos ismertetése. A felmerülő Nabucco-kétkedések több kérdést érintenek: van-e pénzügyi fedezete a tervnek, lesz-e elég közép-ázsiai gáz a feltöltésére, illetve van-e egységes uniós politika és szándék, ezzel összefüggésben mekkora tere van a magyar külpolitikának, és hol, milyen külön utakon kereshetjük az EU-n belül nemzeti érdekeinket. A március közepe óta eltelt időszakban a Népszabadság jelentős teret szentelt e kétkedések ismertetésének, közülük is leginkább a pénzügyi fedezet és az egységes uniós politika bizonytalanságainak. Nézetünk szerint a tudósítások mindkettővel kapcsolatban hagytak kívánnivalót.

Számtalan írás említette a Nabucco-beruházás magas költségeit, és az azzal kapcsolatos aggodalmat, hogy végül ki állja a számlát. Ugyanakkor egyetlen írás sem utalt arra a példára az *International Herald Tribune* sokat hivatkozott cikkében szereplő körülményre, hogy az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) vállalta az építési költségek hetven százalékának finanszírozását. Ami a közös uniós politikát illeti, a lap nem kommentálta az erre vonatkozó kormányzati állítások szembeötlő logikai furcsaságát: a kormány e politika bizonytalanságát felhozva lebegteteti álláspontját Nabucco-ügyben, miközben ez a lebegtetés maga is bizonytalanságot növelő tényező. Ha igaz az, hogy a magyar kormány álláspontja szerint szükség van egységes politikára, másfelől pedig az is igaz, hogy a Nabucco a lehetséges közös energiapolitika egyik sarokköve, akkor feltehető az a kérdés, hogy a kormány megfelelően indokolja-e preferenciáit. Úgy véljük, a lapnak dolga lett volna ezeket a kérdéseket feltenni az illetékeseknek.

A téma előre láthatóan napirenden marad. Van még lehetőség a pótlásra.

2007. május 2.

Mernek nagyot mondani

Beindultak az olvasók, hála istennek immár csordogálnak hozzánk az olvasói megjegyzések. A T. Szerk. pedig arra kért, néha egynél több témáról is írjunk. Most néha van.

1. Az első dicséret

Az állás elvállalásakor világossá tettük, nem dicsérni jöttünk, ha mégis, csak nagyritkán tesszük, akkor is mintha a fogunkat húznák. Ez van most. Szóval a napokban Budapest főpolgármestere Brüsszelben egy konferencián találkozott az EU közlekedési biztosával, majd ezt követően, már Pesten, elmondta, az Unió nem csak a négyes metró, de a hármas és az egyes villamos útvonalának meghosszabbítását, sőt a gyorsvasút, valamint a szentendrei és a csepeli HÉV összekötésének megépítését is támogatja. A városháza sajtófőnöke röviddel

eztán, csökkentendő a bejelentési horderót, oda nyilatkozott, hogy egy hivatalos megbeszélésen az EU közlekedési főigazgatóságának egyik helyettes vezetője kötelezte el magát a támogatás mellett.

A szerkesztőség az örömhír nyomán azt tette, ami a rendes újság kötelessége, felvette a telefont és feltárcsázott néhány brüsszeli számot, melynek nyomán kiderült, hogy a közlekedési biztos *"anyagi elkötelezettséget biztosan nem vállalt"*, sőt a négyes metró támogatási kérelmét Magyarország még be sem adta. A főpolgármester úr nagyot mondott. A hír hullámokat vetett, Demszky Gábor pontosított, mások kárörvendtek. Mondhatnánk, nem történt semmi különös. Azért említjük mégis az esetet, mert mégiscsak ez a lap volt az egyetlen, ide érve a főpolgármester ádáz kritikussait az írott és az elektronikus sajtóban, mely alapvető kötelezettségét teljesítette: a fontos hírt ellenőrizte.

2. A Nagy Budaházy Interjú

Az eset majd egy hónapos, de csak most jutott el hozzánk a panasz. Egy olvasó azt teszi szóvá, hogy miért közölt a Népszabadság interjút Budaházy Lászlóval, a szélsőjobb száj- és akcióhősével, akiről először 2002-ben, az Erzsébet-híd lezárásakor lehetett hallani, újabban pedig a tavaly szeptember-októberi zavargások kapcsán, amelyekkel összefüggésben a rendőrség is kereste, majd idén március 15-én őrizetbe is vette. Az olvasó azt is szóvá teszi, hogy ha már megjelent az interjú, akkor miért nem kapott az olvasó adekvát tájékoztatást Budaházy nézeteiről és tevékenységéről, arról például, hogyan oldaná meg a magyarországi cigányság jövőjét.

Mindkét bírálatot jogosnak találjuk. A Népszabadság interjút - főleg ilyen nagy terjedelemben - rendszerint vezető választott politikusokkal, fontos döntéshozókkal, vagy a maguk területén jelentős teljesítményt nyújtó tudósokkal, művészekkel, gazdasági szereplőkkel szokott közölni. Budaházy önmagán kívül szinte senkit és nem képvisel, nézetei még a hazai szélsőjobb viszonylatában is különcnek és elszigeteltnek számítanak. Következésképpen, személyének megismerése nem vezet bármely politikai folyamat vagy esemény jobb megértéséhez, ezért bemutatása ilyen jelentős fórumon furcsa és nehezen indokolható. Ezzel összefüggésben és az olvasóval egyetértésben megjegyezzük, hogy Budaházy vélhetően még a közvéleménynek politika iránt érdeklődő hányadának zöme előtt is ismeretlen.

Az interjúhoz fűzött szerkesztőségi megjegyzésben is van zavaró momentum. Budaházy március 15-i őrizetbe vétele után ellenzéki politikusok felvetették, hogy talán kormányzati provokáció volt éppen aznapra időzíteni az intézkedést. Az ötletet Budaházy az interjúban "tipikus jobboldali baromság"-nak nevezi (csak nem e mondat kedvéért jelent meg az egész?), majd a kommentár erre hivatkozva vonja kétségbe az ellenzéki felvetés megalapozottságát, hiszen "maga az érintett cáfolta" azt. Ez így nem megy: ugyan mit tudhat Budaházy arról, hogy a rendőrség mit, miért csinál?

3. Nulla szavazat a legjobb pályázatra

Az egyik kedves olvasó ránk telefonált, hogy nézzünk már utána, miért dédelgeti a Népszabadság Kisteleki István futball főnököt, aki pedig szerinte rossz ember, sőt immár elriasztotta a szponzorokat és elbaltázta az Eb-t is. A kérés teljesítését megtagadjuk, de utánanéztünk a foci Eb Népszabadságban megjelent történetének, nem azért mert az ombudsmanok, különösen az öregebbek, szeretik a focit, hanem mert ennek a pályázatnak az ügye nem csak a foci-bolondokat érinti, hanem és sőt az ország összes adófizetőjét. Általános benyomásunk, hogy miközben a pályázatról a Népszabadság sokat írt, ez mégis nagyon kevés. Egy foci Eb nem sportrovat ügy, és nem olykor zavaros publicisztikáké. Nem vitatjuk,

lehetnek olyan olvasói a lapnak, akik számára dogma a pályázat benyújtásának szükségessége, mert *ami jár, az jár*. Am nyilvánvalóan akadnak olyanok is, és a jó újságnak őket is ki kell szolgálnia, akik szerint ez a játék nálunk sok évvel ezelőtt megszűnt, nincs közönsége, régen nem járnak kisfiúk meccsre apa (nagyapa) kezét szorongatva, hogy - torkukban gombóc - vékony hangon bekiabálják a *Hajrá magyarok!*-at. Ők úgy gondolhatják, Magyarországnak nagyjából annyira jár ez a foci Eb, mint Szabadi Bélának a közgazdasági Nobel-díj. Sok olvasó szerint azzal az országosan párezer megmaradt meccsre járóval, akiknek a zöld gyepről és a futókörrel csak Auschwitz jut eszükbe, meg még az is, hogy a szemközti szektor közönségét agyon kell ütni, talán nem is érdemes nekivágni egy Eb-nek. Fontos kérdés: javulhat-e a magyar fociban bármi attól, ha itt lenne az Eb.

Nem azt vártuk volna a laptól, hogy álljon az ellenzők oldalára, hanem azt, hogy tegye fel azokat a kérdéseket, amelyeket fel kell tennie. A soha nem tárgyalt alapkérdés, hogy egyáltalán *miért pályáztunk a korábbi sikertelenségek után*, és miért éppen a horvátokkal? Erről 2006. június 1-én azt tudhattuk meg a lelkes hangú tudósítótól, hogy Magyarország nemhogy megközelítette az "oly hatalmas Itáliát", de meg is előzte, mert "a prezentációk sorát Gyárfás Tamás, a magyar pályázati bizottság dinamikus elöljárója vezette be, hogy utóbb az emelvényre szólítsa Ivo Sanader horvát kormányfőt, aki azt mondta "Higgyék el, mi lennénk a legjobb választás!" (Gyárfással egyébként később komoly lapban szokatlan hangfekvésben hízelgő, tartalmatlan interjú is megjelent (2007. február 10.)) A lapot az sem gondolkodtatta el, hogy már 2006. szeptemberében a Roosevel-téren magyarok tüntettek azért, hogy az UEFA mondjon nekünk nemet, mi meg inkább gombfoci Eb-t rendezzünk. Az újságnak erről az jut eszébe csak, hogy az lenne jó, ha az európai szövetség másként vélekedne, mint a tüntetők. Nem a véleményt magát kárhozzátjuk itt sem, hanem alátámasztását hiányoljuk. Ráadásul nem csak a mi rátermettségünkön, de a horvátok alkalmasságán is lehetett volna gondolkodni. Szurkolóik 2006. augusztusában horogkeresztet formáltak egy olaszok elleni barátságos meccsen, amiről a Népszabadság az MTI nyomán be is számolt, nem hallgatva el azt sem, hogy az UEFA hivatalosan megfenyegette a horvátokat, ha ez még egyszer előfordul, már a 2008-as Eb-ről is kizárják őket. A lap, helyt adva az azonnal összeesküvést emlegető horvát főnök szavainak "kíváncsi lennék rá, kik pénzelik ezeket a fickókat"* (2006. aug. 21.), nem látszott megérteni a problémát.

4. Mennyi az annyi?

Sokszor megírta a Népszabi, hogy ez bomba jó üzlet: "a labdarúgó Eb-vel gazdaságilag rosszul járnai nem lehet", noha "az Eb-rendezésre több százmilliárd forintot kellene fordítani" (2006. szept. 30), "Zoran Cvrk szerint Horvátország 900 millió eurót ruházna be" és 300-400 millió euróra becsülik a horvát profitot (2007. ápr. 17.). De megdöbbentő mennyire hiányzik a

világos beszéd az elköltendő hazai pénzről, amin nem segít, hogy a lap és internetes kiadása kétszer is megírta, hogy "magyar részről Lamperth Mónika . biztosította támogatásáról a pályázati bizottságot, egyúttal bejelentette, hogy a kormány.a korábban megszavazott 200 millió mellett további 200 millióval támogatja a Sport 21 utánpótlásprogramot"(2007. ápr. 11,12.).

A lap online változata végül 2007 ápr. 17-én a kívülálló BNP Paribas befektetési bankcsoport londoni részlegének elemzését ismerteti, mely szerint Magyarország és Horvátország hivatalos becslések szerint 10 milliárd eurót költene infrastrukturális fejlesztésre, melynek súlyos árnyoldala, hogy "az ilyen nagyszabású rendezvényel járó lehetséges kockázati tényezők egyike azonban a magasabb költségvetési költségek, és így a nagyobb deficit, ami végső soron késleltetheti Magyarországot euróövezeti csatlakozását". A költségekről az olvasó nem kap rendes információt, az érintettek és elemzők becsléseinek meg közük sincs

egymáshoz. Ennek már régen utána kellett volna járni. Továbbá, ki látta a megvalósíthatósági, a létesítmények utóhasznosítását, a környezeti hatásokat bemutató tanulmányokat? Vajon mennyit vállalnának a klubok, az önkormányzatok, és mennyit a költségvetés a stadionok építési költségeiből?

További kérdés, bár nagyon is hihető, hogy a projecten dolgozó sok önzetlen férfi és nő szabadidejét és magánvagyonát sem kímélve szolgálták az ügyet, mégsem lehet elképzelni elköltött közpénzek nélkül a pályázatot. Mennyibe került ez az álom nekünk, adófizetőknek?

2007. május 15.

Elegyes esetek

Bevalljuk, arra is számítottunk, hogy a kedvelt lapjukat immár rendszeresen bántalmazó írásainkon felhorgadt, sértődött olvasóktól komoly szemrehányásokat kapunk majd.

Eddig nem így alakult, sőt ellenkezőleg, aminek őszintén örülünk, hiszen az újságombudsman - legyen bár olyan szerény, mint mi magunk - is csak gyarló ember. Úgy látszik, hogy - legalábbis a klaviatúrát ragadó olvasókkal - értjük egymást. Most, az olvasói aktivitáson felbuzdulva, újból az ő kérdéseiket vesszük elő, ezúttal többet, rövidebben.

1. Az egyik olvasó azt javasolja, foglalkozzunk a Fórum/Levelezési rovattal is (alighanem a "Vélemény" című publicisztikai oldalra gondol, ahol az olvasói levelek is megjelennek). Rögön fel is vet néhány általa észlelt problémát: úgy érzi, vannak bizonyos tabutémák, amelyeket az oldalon megjelenő írások mindig elkerülnek. Kifogásolja, hogy az ebadó visszaállítását sürgető levelek nem jelenhetnek meg ezen a felületen. Az újság védelmében azért elmondjuk, hogy ha a publicisztikaoldalon nem is, azért a híroldalokon az elmúlt egy évben két hosszabb tudósítás is foglalkozott e fontos kérdéssel. Az olvasó úgy látja, a Vélemény rovat az SZDSZ vezetőit bíráló írásokat is kicenzúrázza. Gyors keresésünk mást mutat: csak az elmúlt bő egy hónapban négy olyan cikk is megjelent a rovatban, ami a párt mostani, illetve előző elnökét bírálta.

Harmadik, legérdekesebb felvetése úgy szól, hogy a rovat túl sokszor ad teret a lap szellemiségétől idegen véleményeknek. A szabad sajtó honi újjászületése óta rendszeresen felmerülő kérdés ez, és nem a kényelem mondatja velünk, hogy valószínűleg nincsen jól alkalmazható, általános szabály erre nézve. A véleményoldal erőteljesen meghatározza a lap karakterét, ezért fontos, hogy annak vállalt szemléletével összhangban legyen. De elképzelhetetlen színvonalas publicisztikai rovat az ellentétes vélemények közlése nélkül. Összességében arra hajlunk, hogy helyeseljük a lap mostani gyakorlatában a jobboldali politikusok és közéleti személyek érvelő írásainak rendszeres közlését. Ha általánosságban nem, esetről esetre vizsgálódva már tudunk bírálni; a legutóbbi alkalommal éppenséggel egy - szerintünk súlytalan - politikai botrányhőssel készített hosszabb interjú közlését kifogásoltuk.

2. Egy másik olvasó a lapban nemrég megjelent hír kapcsán kifogásolja, hogy az újság miért nem jár utána a kormányzati közlések igazságtartalmának. Május 2-án jelent meg a rövid hír, miszerint a kormány kilencmillió forintért bérelt különgépet a miniszterelnök hivatalos portugáliai útjára, az indoklás szerint azért, mert "menetrend szerinti járással egy helyett három napig tartott volna az út, és a szállásköltség is sokkal többbe került volna". Az olvasó szerint a lapnak kötelessége lett volna megnézni a repülőgép-menetrendeket, hogy ellenőrizze az információt. Egyetértünk, a közlés joggal ébreszt kételyeket. Hozzáteesszük, mi még a Lisszabon-környéki szálláslehetőségeknek is utánanéztünk volna, mert erős túlzásnak tetszik,

hogy a két többlet nap költsége, bármilyen járulékaival, meghaladta volna a különgép árát. A Kormány szóvivői Iroda magyarázatán pedig a lap helyében már csak azért is elgondolkodtunk volna, mert hozzátették, az egy napos tárgyalást követően a miniszterelnök és felesége magánprogramon Portugáliában maradt.

3. Az előbbihez nagyon hasonló észrevételt fogalmaz meg Stanley Ukridge, akinek a médiakritikai blogja rendszeresen teret kap a Népszabadság internetes változatában. Ukridge azt kifogásolja, hogy a lap rendszeresen ellenőrzés nélkül vesz át információkat különböző minisztériumoktól. "Sajnálatos tény, hogy a sajtóközlemények manapság nem csupán cikkek kiindulópontját, témáját adják, hanem - jó esetben némi átfogalmazás után - az újságíró saját nevét odabiggyesztve utánközi azt. Ez a gyakorlat nem teszi lehetővé, hogy a sajtó - esetünkben a Népszabadság - ellenőrző szerepét gyakorolhassa" - írja Ukridge. Általános benyomását példával is alátámasztja: a Népszabadságban a mobilszolgáltatók koncessziójáról szóló cikket (május 6.) kifogásolja, amelynek szerzője szerint ellenőrzés nélkül átvette a gazdasági minisztérium állításait, és a cikk majdnem kritikátlanul közvetíti a minisztérium azon beállítását, hogy a miniszter nagyon kemény feltételeket szabott a Pannon Zrt.-nek és az M-Telekom Nyrt.-nek a 900-as GSM-frekvenciasáv meghosszabbítására. A levélíró szerint a miniszter ajánlata - tízmilliárd forint koncessziós díj és húszmilliárd értékű kötelező fejlesztés a széles sávú mobilinternet terén, két év alatt, cserébe a most lejárató tizenöt éves koncesszió hét éves megtoldásáért - megfelelő perspektívába helyezve "pofátlanul rossz" a költségvetés érdekeit nézve. Egy korábbi cikkre hivatkozva megjegyzi, hogy a Pannon évente 12-15 milliárdot fordít fejlesztésre, és a trendeket figyelembe véve feltehető, hogy ebből legalább 10 milliárd a széles sávú infrastruktúrára megy. Tehát a miniszter ajánlata annyi fejlesztést ír elő, amennyit a cégek maguktól is megtennének, viszont ez nem derül ki a mostani cikkből, ezért az olvasónak nincsen támpontja a húszmilliárdos feltétel jelentőségének reális értékeléséhez.

Nem vagyunk abban a helyzetben, hogy eldöntsük, az olvasó értékelése az ajánlat ezen részéről reális-e, de mindenképpen osztjuk észrevételét, hogy ilyen és ehhez hasonló adatok közzétételével a cikk jobban szolgálta volna az olvasó érdekeit, tudniillik hogy önálló, a minisztériumi közlésektől független képet alkothasson a miniszter ajánlatáról. Nem javított a helyzeten a cikk első mondata ("Az asztalra csapott Kóka János..."), amely eleve befolyásolja az olvasót a később következő információk értelmezésében.

Ami a koncessziós díjat illeti, az olvasó itt is azt kifogásolja, hogy az összeg önmagában nem ad támpontot az értékelésre. A cikk megjegyzi ugyan, hogy a két cég 1993-ban külön-külön 46, illetve 50 millió dollár díjat fizetett tizenöt éves koncesszióért, de ennek az összegnek a mai értékét már nem közli. Ukridge számítása szerint ez mintegy 28 milliárd forint az 50 millió dollár esetében, tehát kb. 26 milliárd a 46 millió dollárnál. Ha ebből indulunk ki, akkor a hét és fél évre tett tízmilliárdos ajánlat nem magas. Ráadásul szerinte 1993 óta jelentősen csökkent a befektetői kockázat, a cégek kiépítették az infrastruktúrát, a márkanevek bevezetésére sem kell milliárdokat költeni, és a mobilhasználat sokkal elterjedtebb annál, amit a kilencvenes évek elején bárki sejtett - tehát nagyobb a piac. Az olvasó megjegyzi, a harmadik mobilcég, a Vodafone 1999-ben 48,5 milliárdot fizetett a 900-as és az 1800-as frekvenciákért, ugyanakkor, amikor a két másik cég 11 milliárdot fizetett az 1800-asért. Ebből azt az ésszerű következtetést vonja le, hogy a Vodafone akkor 37,5 milliárdra értékelte a 900-as frekvenciát (tizenöt évre), ami mai áron 67,5 milliárd. Mivel az 1999-es díj a maihoz hasonlóbb helyzetben és az 1993-asnál reálisabb ismereteken alapult, Ukridge szerint a miniszter mostani tízmilliárdos ajánlatának értékelésekor ebből kell kiindulni, nem pedig az 1993-asból.

Egyszerű lapombudsmanként nem vagyunk abban a helyzetben, hogy ellenőrizzük Ukridge számait, és hozzáértően elemezzük azokat. De le kell szögeznünk: elemzése bőségesen elég ahhoz, hogy gyanút ébresszen a minisztérium közérdeket védő harciasságával kapcsolatban, és a Népszabadságnak nem lett volna szabad alaposabb ellenőrzés, hozzáértő szakemberek megszólaltatása nélkül közölnie a cikket. Különösen érthetetlen az 1999-es koncesszió körülményei felidézésének elmulasztása, ami jól segíthette volna az olvasót az ítéletalkotásban.

4. Nagy meglegedésünkre szolgál, hogy a lap az utóbbi napokban olyan érdekes és fontos kezdeményezésekről írt, mint például az Eötvös Károly Intézet ténykedése a pártfinanszírozás reformja érdekében. De nehezményezzük, hogy a tudósításokból kimaradt: az intézet egyben a Népszabadság ombudsmanja is. Az olvasónak joga van tudni róla, hogy a beszámolóban szereplő szervezet az újság fizetett ellensége.

2007. május 29.

Az olvasó nagyon mérges

A hozzánk érvelő levelekkel forduló olvasók - a nem érvelőkről itt nem szólva - ezúttal nem is csak mérgelednek, hanem most komolyan mérgesek is.

Csinálhat-e politikát az újság?

Az egyik kedves olvasó azt veti a lap szemére, hogy megengedhetetlen eszközökkel avatkozik be a társadalmi szervezetek belügyeibe. A kifogásolt cikk (2007. május 11.) a Szakszervezetek Együttműködési Fórumának kongresszusán várható fejleményekről szól. Megtudjuk belőle, a kongresszus legfontosabb tétje, hogy ki lép a lemondó jelenlegi elnök helyébe.

Az olvasó szerint az újságíró megelőlegezi, hogy a SZEK egyik jelöltjének (*Cser Ágnesnek*) "megválasztása a szakszervezeti tömörülés radikalizálódását, sőt, esetleg a szétesését vonná maga után, de persze választhatnak kompromisszumra hajló vezetőt is". Szerinte nem fogadható el, hogy a lap forrás megjelölése nélkül állapítja meg, hogy Cser Ágnes személye erősen megosztja a tagszervezeteket. A lap ugyanis így fogalmaz: "Többen attól tartanak, hogy több szervezet kilép a szövetségből, ha - az általunk megkeresett érdekvédők véleménye szerint - a konfrontatív, öntörvényű Cser kapná a legtöbb szavazatot."

Magunk is furcsállva olvastuk az írást, pedig a lap által felbőszített olvasóhoz képest valószínűleg megengedőbbek vagyunk abban a kérdésben, hogy az újságnak joga van-e politikai vitákat befolyásoló magatartást tanúsítani. Mi egyenesen úgy véljük, a politikai napilapokat azért írják és szerkesztik, hogy (politikai) hatást érjenek el. A komoly politikai napilapnak legalábbis joga, de sokszor kötelessége is, hogy állást foglaljon. A komoly újság értékválasztása és/vagy a közjóról kialakított felfogása alapján akár a pártok, akár a szakszervezeti szövetségek választásairól, belső életéről is mondhat véleményt. Ezt azonban nyíltan, álláspontját vállalva, érvelve teheti meg. Itt nem ez történt. Független érdekvédő szervezetek(!) nyilvános kongresszusa előtt forrásait úgy hallgatja el a lap, hogy az elhallgatás indokát nem mondja meg, de azzal sem tiszteli meg az olvasót, hogy a (valamiért névtelenséget kérő?) informátor (informátorok?) szavahihetőségéről tájékoztasson. Az éppenséggel hihető, hogy "Cser Ágnesnek többen a szemére vetik, hogy például a Kossuth téri megmozdulásokon nyilvánosan demonstrált a Gyurcsány-kormány ellen, politikai ellenzékként fellépve", de ebből az igazán fontos ismeret az lenne, hogy kik azok a többek.

Ennek ismeretében akár meg is tudnánk valamit a szakszervezeti szövetség belső viszonyairól. Valakinek a szemére vetni valamit nem lehet titokban. A szemrehányó személyeknek (szervezeteknek) vagy van nevük, vagy nincs is szemrehányás.

Névtelen források használata nélkül nincsen modern újságírás. De ezzel az eszközzel óriási felelősséget is magára vesz az újság: bizalmat kér az olvasótól, hogy forrása valóban létezik, ráadásul megbízható is. De még ennél is többről van szó: a névvel nyilatkozó forrás esetében nemcsak az elmondottak tartalma ellenőrizhető, hanem nagyjából tudhatók a nyilatkozó motivációi, érdekei is, és az olvasó ennek fényében értékelheti mondandója súlyát. A névtelen forrásnál ez is másképp van. Ezért elengedhetetlen, hogy még amikor a lap él is ezzel az eszközzel, mindent elmondjon a forrásról, ami az azonosítás veszélye nélkül elmondható, és ami segítheti az olvasót a mérlegelésben. A kifogásolt cikkben semmi efféle erőfeszítés nem történt. Nem tudjuk például, hogy a nyilatkozók (nyilatkozó?) a Cser pártoló vagy ellenző tagszervezetet képviselik-e, pedig ez közölhető lenne az azonosítás veszélye nélkül, és döntő adalék lenne az idézett vélemények súlyának értékeléséhez.

A megengedhetetlen hibák sora nem ér véget: a cikkben nem szólal meg Cser Ágnes, és nem tudni, az újságíró megpróbálta-e szóra bírni. Nem szólal meg senki más sem, aki a névtelenül nyilatkozóktól eltérően értékelné a kilátásokat és Cser szerepét. Ha pedig nem találtak senki ilyet, akkor Cser eleve esélytelen, nemde? De akkor mire föl ez a cikk?

Az egyetlen megnevezett forrás, *Michalkó Péter*, a Közszolgálati Szakszervezetek Szövetségének elnöke szerint "az, hogy a közsférában nem voltak nagyobb sztrájkok, annak köszönhető, hogy a SZEZ a klasszikus szakszervezeti nyomásgyakorlás nélkül is folyamatosan napirenden tudta tartani, politikai kérdéssé tette a közszolgák helyzetét. Ehhez azonban *Szabó Endre* kompromisszumra hajló személyisége is hozzájárult - a kormány rajta keresztül partnernek tekintette az érdekvédőket. Szerinte nem véletlen, hogy a miniszterelnök a közelmúltban úgy fogalmazott: "a mi szakszervezeteinknek az a bajuk, hogy nagyobb a befolyásuk, mint a támogatottságuk. A közsféra mérvadó érdekvédői szerint azért sem lenne szerencsés, ha a személyi változások nem garantálnák a folytonosságot, mert a mindenkori kormánynak is az az érdeke, hogy olyan szociális partnerrel álljon szemben, aki képes tárgyalni és a megállapodást betartani, betartatni".

Jó, de egyáltalán hogy jön ide a kormány érdeke? Miért ahhoz kellene igazodni? Főként, hogy itt a kormány a munkaadót képviseli a munkavállalókért szót emelő szakszervezetekkel szemben. Ha a kormányfő arra panaszkodik, hogy a szakszervezetnek nagyobb a befolyása (érdekérvényesítő képessége), mint a támogatottsága, azt még értjük. De miért fáj ugyanez a szakszervezeti vezetőknek? Miért baj, ha a szakszervezet a szakszervezeti politizálás szokásos eszközeit használja? És mit gondol vajon ezekről a mélyenszántó gondolatokról a Népszabadság, azon túl, hogy nyilvánvalóan, de nem nyílt sisakkal Cser Ágnes ellen kampányol?

Folytathatnánk, de nincs értelme. Ennek a cikknek nem lett volna szabad megjelennie.

Ellenőrizhetetlen hír

Ha már úgyszólván a tényeknél és a tények forrásánál tartunk: levelezőnk bulvárnak, torzítónak, tényeket nélkülözőnek tartja a *Mit és mikor bizonyít a DNS? (május 24.)* című, "munkatársunktól" jegyzett cikket. Közismert: egy fiatal nő állítja, szolgálatban lévő rendőrök megerőszakolták. Ez nem játék. A hír hallatán a lélek megszorul. Akármilyen fordulatot vegyen ez az ügy, túl a társadalmi következményeken, a tét a történetben érintett minden személy méltósága, egész további élete. A legkevesebb, amit elvárhat az olvasó az újságtól, az

illő komolyság. A Népszabadság homályos és bennfentes információira hivatkozva állítja, hogy "korántsem zárható ki" (ez mégis micsoda, kicsoda, ki mondja és mit jelent?), hogy a DNS- vizsgálat cáfolja(!) a fiatal nő állítását. A forrás megjelölése: "úgy tudjuk". Ez így a semminél is kevesebb. A titkos munkatársnak, de a szerkesztőnek sem tűnt fel, hogy a rövid írás a legelemibb logikát is kerékbe töri. Az ugyanis nyilvánvaló, a bírált cikk is tudja, hogy ha megtalálják a lány testében, ruháján a rendőr DNS-nyomát, az bizonyítja, ám ha nem találják meg, az nem cáfolja a bűntett elkövetését. Aztán a cikkben "szakértők" felhívják a figyelmet, hogy a nő vallomásának "ellentmondásosnak tetsző részleteit" tisztázni kell. (Ezek egyike, tudniillik a feljelentő állítólagos késlekedése, a cikk megjelenésekor már tisztázott volt.) Nem értjük, miért kell ilyen üres mondatokat leírni, titokzatos szakértők szájába adva. Mi más lenne a dolga a nyomozásnak és az esetleges tárgyalásnak, mint hogy a vallomás állításait ellenőrizze? Erős a gyanúnk, hogy ez az írás az első betűtől az utolsóig blöff, nyegleség, esetleg egyetlen, testületi érdeket védő, névtelenségbe burkolódzó rendőri vezető zavarkeltési kísérlete. De miért teszi magát a Népszabadság ennek az eszközévé? Nem az a fő baj, hogy mi így látjuk, hanem hogy így láthatjuk. Az alkalmazott újságírói eszközök ugyanis nem tesznek semmit a gyanú eloszlatására.

(Egy másik cikk ugyanerről az esetről - Morális pánik, május 26. - megengedi magának, hogy bármiféle érvelés, indoklás nélkül sugalmazza: "ez az egész történet valahogy nagyon nem kóser" (?), de a pusztá említésen kívül erre az írásra nem térünk ki, mivel a publicisztika szabály szerint nem a mi asztalunk. Számoljon el a szerző a lelkiismeretével.)

Nemzeti motorosok

Ezzel az utolsó megjegyzéssel közel járunk a határsértéshez, mert legalábbis részben ízlésről beszélünk. Ez pedig szubjektív műfaj, azaz rendesen nem a miénk. Kedves olvasónk a Budaházy-interjúhoz méri és kifogásolja a lap május 20-i mellékletének "Nemzeti" motorozás című írását. Osztjuk megrökönyödését, azzal, hogy erről a tárgyról szóló riport közzését az indokolhatja, ha kivételesen tehetséges az írásmű, mert anélkül viszont eleve unalmas. Ilyen remekművet szívesen olvastunk volna, szólna bármilyen szubkulturális furcsaságról is. Ennek hiányában csak az olvasónak adhatunk igazat. A riporter elment motorozni a gój motorosokkal, társaságukban jó csajokat látott, elég jól elvolt; a gój motorosok egyszer kedvesek voltak vele, máskor pedig megfenyegették, amitől kicsit megszeppent. Megírta, de ez nem olyan meglepő, hogy a gój motorosok azt mondták neki, hogy ők nem is antiszemita. Nagyon érdekes. Érzésünk azt súgja, hogy a szerző szándéka szerint olyasminek kellett volna kikerekedni ebből, hogy akár a zord pantalló mögött is doboghat érző kebel. Ám nem tudtuk meg, így van-e.

2007. június 12.

Figyelmetlenek az újságombudsmanok!

Egy dühös olvasó ezúttal a Népszabadság június 2-i számában megjelent Matyi Dezső-portrét kifogásolja (Matyi tud valamit, a Misinára költözik). A pécsi üzletember az elmúlt években elsősorban az Alexandra Könyvkiadó tulajdonos-vezetőjeként vált ismertté, és cége piaci részesedésének növekedésével egyidejűleg szaporodtak a vele kapcsolatos kritikus és csodáló vélemények.

Matyi nem ismeretlen a kultúra és az üzleti élet iránt érdeklődő közvélemény előtt: foglalkozott vele a gazdasági sajtó, és kiadója aligha maradhatott ismeretlen bárki előtt, aki az elmúlt években könyvesboltban járt Magyarországon (feltesszük, a Népszabadság olvasóinak

zöme ebbe a csoportba tartozik). Ezért tökéletesen indokolható szerkesztői döntés, hogy jelenjen meg pályakép a sikeres (és ellentmondásos) üzletemberről.

Idealizált portré

Az olvasó azt panaszolja, hogy a megjelent írás "kritikátlanul dicsőítő, tömjénező PR-cikk", amely Matyi Dezsőt Matyi Dezső nézőpontjából mutatja be. Van igazság a bírálatban. A cikk valóban igen kedvező képet fest az üzletembernek a pécsi utcai könyvesstandtól a fővárosi könyvárúházig ívelő pályájáról. Ezzel önmagában aligha volna baj, mert az írás hőse talán tényleg ilyen, viszont erősen kifogásolhatók az alkalmazott újságírói eszközök, és az, amit az újságíró elmulasztott megtenni. A terjedelmes cikk személyes hangvétellű, és rengeteg olyan részletet tartalmaz, amely csak magától a főszereplőtől származhat, például hogy mit mondott neki hivatali főnöke jó tizenöt évvel ezelőtt, vagy milyen megézés szolgált egy-egy váratlanul tetsző üzleti döntés alapjául, ám az írás szinte kivétel nélkül egyes szám harmadik személyben számol be ezekről az adalékokról, idézőjelek vagy forrásmegjelölés nélkül. Ha a közlések, amint gyanítható, Matyitól származnak, az a cikkből nem derül ki (kivétel az Európa Könyvkiadó megvételének epizódja: ezt az üzletember végre maga meséli el). Az olvasónak joga van tudni, hogy a sikeres ember élettörténete saját vagy idegen mese. A saját történet rendszerint interjú, megvannak annak is a maga műfaji szabályai. Ilyenkor az olvasó tudhatja, hogy a kért sajtó magáról alkotott képét olvassa. Ha viszont, mint itt is, az elbeszélés harmadik személyű, akkor az olvasó azt úgy értelmezheti, hogy nem a riportalany, hanem a riporter következtetéseit olvassa. Ha mégsem így van, azt jelezni kellene.

Nem interjúról lévén szó, furcsa az is, hogy szinte senki más nem kap szót. A kivétel Pécs volt szocialista polgármestere, *Toller László*, akinek fölöttébb hízelgő véleményéről értesülhet az olvasó. De nem szólal meg egyetlen pályatárs, kolléga, vagy versenytárs sem, aki árnyalhatná a képet. Nem nyilvánul meg a kulturális élet egyetlen olyan szereplője sem, aki netán másképp értékelné Matyi és cége előretörését. Pedig a cikkből azért kiderül, hogy vannak ilyenek: olvashatjuk, hogy "az elitkultúra oldaláról érte az a vád, hogy kiad több vagon tudattorzító silányságot", de nem tudjuk, hogy az "elitkultúra"(?) mely képviselője fogalmazta ezt meg és miért, viszont Matyi kap lehetőséget saját álláspontja ismertetésére. A lapban egy régebben megjelent cikkből az is tudható, hogy Matyi üzleti módszereinek is vannak bírálói ("Nevüket fölfedni nem akaró könyvpiaci szereplők úgy vélik, Matyi agresszíven nyomul, a könyvkiadók pénzén." 2006. aug. 23.). Itt ők sem kapnak szót.

"Mondják, hogy sokat köszönhet az emberismeretének." Ki mondja, kinek mondja, hányan mondják? Milyen kapcsolatban áll Matyival az illető? Beosztotta, családtagja? És ez dicséret vagy nem? Ha például az író emberismeretét dicsérik, az egyértelmű, ha az üzletemberét, az többfedeles kijelentés. Nekünk semmi okunk e vélemény megalapozottságának megkérdőjelezésére, de ez így még sincs rendjén. Még egyszer hangsúlyozzuk: kifogásunk műfaji természetű is. Ha biztosak lehetnénk abban, hogy függő beszédben megírt interjút olvastunk, amelybe a szerző beleszötte néhány más forrásból szerzett ismeretét, nem lenne miért szólnunk. A baj, hogy éppen ebben nem látunk tisztán.

Figyelmetlen lapombudsmanok

Legutóbbi véleményünkben több összefüggésben is szóba kerültek a névtelen források használatának megengedhető és aggályos formái. Úgy látszik, az olvasók felfigyeltek erre, mert újabb ilyen tárgyú észrevételeket kaptunk. Kezdjük egy olyan mulasztással, amit mi vétettünk, és az egyik éles szemű Népszabadság-olvasó, köszönet érte, felhívta rá a figyelmünket. Legutóbbi írásunkban élesen bíráltuk a névtelen rendőrségi forrás(ok)ra hivatkozó, Zsanett-tárgyú írást. Nem azért hoztuk ismét szóba az esetet, mert megenyhültünk

volna, vagy ítéletünk megváltozott, hanem azért, mert a bíráló nem volt mindenre kiterjedő. Csak a névtelen és körülíratlan rendőri források szerintünk indokolatlan használatát tettük szóvá, de nem említettük egy egészen különös jelenség, a névtelen szakértő többszöri felbukkanását a kifogásolt cikkben (Mit és mikor bizonyít a DNS?). Nézetünk szerint a névtelen megszólalás lehetőségének biztosítása valaki számára akkor méltányolható, ha például a valamilyen visszaélés feltárásában segítő forrás ésszerűen tarthat a megtorlástól, vagy ha az általa szolgáltatott, máshogy nem beszerezhető bennfentes információ segít megérteni valamely közérdekű döntés hátterét stb. A szakértői vélemények a legritkább esetben ilyenek. Az újságíró lépten-nyomon kerülhet abba a helyzetbe, hogy az írás elkészítéséhez olyan ismeretekre van szükség, amelyekkel nem rendelkezik, szakemberhez fordul, és annak elemzését, ítéletét közvetíti. Ilyenkor a "szakértő" megjelölés mintegy biztosítja az olvasót afelől, hogy a (szak)vélemény legalábbis megfontolt és mérvadó, ha nem is feltétlenül perdöntő. Röviden, az újságíró a tekintélyre hivatkozik, és a tekintély véleménye számíthat az olvasó bizalmára. Általában nem vagyunk a hierarchiák, címek és rangok csodálói, de ilyen helyzetekben jobb híján a rangos intézmény, az eddigi teljesítmény, tudományos fokozat stb. biztosítja az olvasót a szakértelem meglétéről. Névtelen tekintély azonban nem lehetséges: a névtelen "nagy név" nem ad okot arra, hogy hitelt adjunk szavainak.

Továbbá, a megszólaltatott szakértő többnyire nem érintett abban az ügyben, amiről véleményét kérdezik, ezért nem kell megtorlástól tartania. Egy-egy kérdésnek mindig számos szakértője van, ezért senkinek a szakértelme nem pótolhatatlan: a riporter fordulhat máshoz is. E körülmények mind amellettszólnak, hogy, egészen kivételes eseteket nem számítva, csak olyan szakértő kapjon szót, aki nevével is hajlandó helytállni véleményéért. Az említett cikkben a névtelen szaktekintélyeknek tulajdonított állítások (tudniillik, hogy mit bizonyíthat a DNS-vizsgálat) olyan általánosak, hogy egészen biztosan lehetett volna találni olyan szakembert, aki a nevével is vállalja a véleményét.

A szóbeszéd

A legutolsó olvasói kifogás névtelen források dolgában szintén közismert rendőrségi ügyet érint. A lap május 18-i számában A bankrabló és a szélsőségesek címmel jelent meg tudósítás arról, hogy a "Széna téri túszejtő"-nek kapcsolata lehetett szélsőjobboldali körökkel. A feltételezés forrása nem más, mint a "szóbeszéd": a "szóbeszéd szerint Cs. kapcsolatban állt egyes szélsőséges csoportosulásokkal". Mi több, "egyes források szerint"... a férfi egyenesen azért rabolt, hogy "a szélsőjobb egyik ismert alakjának szerezzen pénzt egy rendező akció finanszírozására". Ez nagyon súlyos állítás: a kormány politikája ellen - akár szélsőséges eszközökkel - tiltakozók egy része bűnözőkkel állt össze. Ilyen állítás komoly újságban még feltételezés formájában sem jelenhetne meg semmilyen módon körül nem írt "források"-ra és "szóbeszéd"-re való hivatkozással.

A szélsőséges kapcsolatok feltételezésére reagálva az illetékes alezredes ezt nem erősítette meg, de elmondta, a későbbi túszedő ősszel tényleg "megfordult" a Kossuth téren. Honnan tetszik tudni? - ágaskodik bennünk a kérdés. Az nem az újság hibája, hogy az alezredes által közölteket ismerteti, sőt dicséret jár érte. Viszont hasznos lett volna tovább kérdezni. Az biztos, hogy a rendőrségnek csak akkor lehet több hónap múltán tudomása arról, hogy Cs. személy szerint részt vett valamilyen tüntetésen, ha eljárás indult ellene. Ilyesmiről viszont nem szóltak a hírek. A rendőrség törvényes tüntetések résztvevőiről nem vezethet nyilvántartást. Következésképp a rendőr nem tudhatja, ki fordult meg a Kossuth téren, és ki nem.

2007. június 26.

Makótól Kolozsvárig

Halálos vízbe ugrás

A Népszabadság-olvasó szerint mulasztott a Halálos vízbe ugrás (2007. június 17.) című riport szerzője. Elolvastuk mi is. Szerintünk jól és körültekintően megírt riportot közölt az újság az anyáról, aki az iskolai kiránduláson vízbe fulladt gyereke haláláért felelősnek tartott pedagógusok megbüntetését követeli. Olvasónk szerint a riport adós maradt egy fontos tanulság levonásával. Minden gyerekhalál megrázó, de a sekély vízben a stég mellett a fürdőzők által kitaposott pár négyzetméteres területen kimélyített vízben elmerülő, aztán kómába eső, hosszú szenvedés után meghaló kamasz fiú halála különösen az.

„Fel kellett volna vetnie az anya felelősségét, aki a gyermekét nem taníttatta meg úszni. Nem a riportban, de epilógusban mindenképp. Sorozatos vízi tragédiák jelzik: valami nagy-nagy baj van hazánkban az úszásoktatással” – tartja az olvasó, és ezzel valóban fontos szempontot említ. Annyit hozzáteszünk, hogy a fájdalmát feldolgozni képtelen anya felelősségének említésétől, ahogy minket is visszatartott volna, az együttérzés is visszatarthatta a szerzőt. De az biztos, hogy az úszni tudás fontos, és életet is menthet. Ennek említése tényleg indokolt lett volna. Azt is szívesen megtudnánk, a magyar gyerekek közül hányan nem tanulnak meg úszni, ez kinek a felelőssége, és mi a teendő. Tudjuk, sokfelé a nagyszülők, szülők sem tudnak, a nem tudás meg sokszor öröklődik. A riportban szereplő diákok a kiszombori iskolából jöttek. Kiszombor a Maros mellett, Makótól öt kilométerre található. Ott helyben, ez bizonyos, nem lehet könnyű biztonságos körülmények között úszni tanulni. Viszont a néhány percnyi úton elérhető szomszédos Makón feszített víztükrű uszoda és tanmedence is jó lehetőséget ad az úszásoktatásra. A kiszombori gyerekeket tehát meg lehetne tanítani úszni.

Lapzártakor lettünk figyelmesek a Reménytelen küzdelem az örvénnyel című, június 23-án megjelent cikke, amely országos körképet nyújt az iskolai úszásoktatás sanyarú helyzetéről. Ezzel, noha nyilván nem fog változni semmi, a lap megtette azt, ami kötelessége.

Az úszásoktatást szóvá tevő, a genetikában szakértő levélírónk a Markáns redők (május 20.) című írást is bírálja, azzal hogy az újságíró „megvezették”. Mi, akárhogy olvassuk, forgatjuk a szöveget, talán mert nem értünk hozzá, csak annyi kivetnivalót találunk, hogy az írás szerint a hazánkban évente egyenként százezer forintokért elvégzett nyolcezer kromoszómavizsgálat, mellyel a Down-kórt szűrik nem milliárdokkal, hanem csak nyolcszázmillióval terhelik a költségvetést. Ezt csak azért említjük, mert sokan, rendszeresen teszik szóvá, hogy a Népszabadság elég gyakran közöl nyilvánvalóan téves adatokat vagy helytelenül használ

fogalmakat. Ezen a héten például az egyik olvasó a státustörvény és a nyelvtörvény kifejezések használatát kifogásolja, az elsőt szerintünk alaptalanul, a másodikat joggal.

Kolozsvár, magyar egyetem

Az ECHO TV-től kirúgott Kóczián Péterrel a Népszabadság nemrégiben interjút készített, (Az újságírás nem kívánságműsor, június 11.). Levélírónk szerint az újság a „tények agresszív elkenésével” állt a kirúgott tévés mellé, miközben Kóczián Péter „fölkészületlenül, tudatlanul kérdezett egy fölkészült interjúalanytól”. Az ECHO TV interjúalánya az az egyetemi oktató volt, aki a magyar nyelvű feliratokért és a kolozsvári magyar egyetem ügyéért dolgozik, lobbizik szerte Európában. Levélírónk úgy látta, „Kóczián Péter minden módon, csak éppen érvek nélkül érezte, hogy helyteleníti vállalkozását, sugárzott a riporterből az előítélet,

amelyet semmilyen, mégoly meggondolkodtató válasz sem tud megingatni, s amikor kiderült, hogy a riportalany tudományában oxfordi ösztöndíj várományosa, kérdésébe túrhetetlen módon implikálta, hogy ezt nyilván a csókosai intézték el neki kárpótlás gyanánt”.

Azt a levélíróval ellentétben nem tudjuk, hogy mikor kell valakit kirúgni, de a Népszabadság cikkében mi is azt láttuk, hogy az ádáz riportert vele mélyen együtt érző szelíd ember kérdezte, és az egyetlen általa megfogalmazott érdemi kérdésre (tudniillik, hogy sugallta-e a kérdésében, hogy a kolozsvári oktató nem tudományos érdemeinek köszönheti oxfordi ösztöndíját) engedte őt nem válaszolni. Minden jel arra mutat, hogy az interjú készítője úgy ad igazat a kirúgott tévésnek, hogy nem látta Kóczyán műsorát. Ezzel lehetővé vált, hogy az interjúalany a történeteknek a saját maga számára legkedvezőbb értelmezését nyújtsa, a Népszabadság újságírójának keresztkérdéseitől nem zavartatva. Ez az értelmezés persze lehet akár helyes is: az újságíró dolga éppen az lett volna, hogy ennek utánajárjon. Ha egy ismert újságírót kirúgásának körülményeiről kérdeznék, akkor komolyan meg kell vizsgálni a hivatalos indoklását és a kirúgás okaként megjelölt munkát: volt-e prekoncepció, voltak-e a körülményeket figyelembe véve erkölcsileg aggályos kérdések, figyelt-e a kérdező a válaszokra. (Megjegyezzük, szerintünk gyakorlatilag nincsenek feltehetően kérdések. De nem mindegy, hogy valaki egy állástalan, nehéz helyzetben lévő kutató tudományos kvalitásait kérdőjelezi meg, vagy mondjuk egy befolyásos egyetemi mandarinét). Mi viszont megnéztük az inkriminált művet az ECHO TV internetes oldalán, és úgy találtuk, lett volna miről beszélni a Népszabadság-interjúban. (Csak igen halkán említjük, hogy a szellem emberei számára – mi legalábbis így látjuk – aligha nehéz kérdés annak eldöntése, hogy az erdélyi magyar felsőoktatás óhaja támogatandó-e.) Tanulásképpen megállapítható, attól hogy valaki éppen Széles Gáborral kerül konfliktusba, még nem biztos, hogy az illető azt a munkáját, amely a konfliktust kiváltotta, éppen jól végezte el.

Több olvasónk kéri, újabb fejleményeket említve, hogy térjünk vissza a Zsanett-ügyre. Harmadszorra már nincs mit mondanunk azon túl, hogy tudjuk, lehet az ilyen ügyről is úgy beszélni, írni, mely beszéd és írásmód az érintettek személyes méltóságát nem sérti.

Akiknek semmi sem szent

Egyesek nemhogy kedves lapjukat nem kímélik, de nem ártallanak belekötni a kultúremlékek szemében bírálhatatlan újságombudsmanokba se. Az egyik kedves olvasó az [Eötvös Károly Intézet](#) megjelölését és logóját kifogásolja a lapban közölt, és egyébként általa szívesen olvasott ombudsmani véleményeken, bűjtatott reklámnak minősítve ezt a gyakorlatot. Kedves olvasónkat tá-jékoztatjuk, hogy a Népszabadság és az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet között olyan szerződés jött létre, amelyben az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet kikötötte a jel használatát, mert a szerzők munkájukkal az intézet jó hírét szeretnék öregbíteni, de csak, ha sikerül.

Ezt erkölcsileg is helyénvalónak tartjuk, és nem csak azért, mert reklámra az intézetnek nincs pénze.

2007. július 10.

Horn Gyula ünnepi napok

Ritka, alkalom, amikor az újságombudsman politikai rendünk alapvető erkölcsi kérdéseit érintő ügyről szólhat rövid dolgozatában. A Népszabadság egyik olvasója, aki nem rajong az ünnepeltért, a július 5.-i lapszámban Horn Gyula születésnapjára megjelent összeállítást

nevezte aránytévesztőnek, és aránytévesztően elfogultnak. A lapszámban hosszú cikk jelent meg a volt miniszterelnök állami kitüntetését elutasító elnöki döntésről és annak fogadtatásáról, kolumnás interjú olvasható magával az ünnepelttel, továbbá hosszas ismertetés a *Die Welt*-ben megjelent Horn-interjúról, és összeállítás Horn külföldi elismeréseiről (amiből azonban kimaradt a rosztovi díszdoktorság) és több publicisztika, valamint egész oldalas fizetett hirdetés. Egy másik olvasó, aki meg szereti Horn Gyulát, telefonon arról tájékoztat, hogy Malajziában látott olyan orchideát, mely Horn Gyula nevét viseli. Ezt megtudva - biztos nagyon szép az az orchidea - azon sem lepődnénk meg, ha annak vennék hírét, immár Marskráter vagy kisbolygó is viseli az ünnevelt nevét.

A kritikus olvasóval ellentétben pedig úgy látjuk, erkölcsi kifogás azért még nem emelhető, ha egy világnézetileg elkötelezett újság az ehhez a világnézethez közel álló vezető politikus életútjával nagy terjedelemben foglalkozik, például születésnapján. Akkor is elfogadható ez, ha az ünnevelt teljesítménye vitatott.

A nem kitüntetés

Az egyik bonyodalmat az okozta, hogy a köztársasági elnök nyilvánvalóvá tette, nézete szerint Horn Gyula életpályája összességében méltatlanná teszi arra, hogy az alkotmányos Magyar Köztársaság magas elismerésében részesüljön. Megkockáztatjuk, a félig kerek születésnap önmagában nem volna elég indok ahhoz, hogy ekkora terjedelemben foglalkozzanak az ünnepelttel. A kitüntetés elnöki megtagadása viszont közvetlenül az államunk politikai rendjének erkölcsi alapjairól, az előző rendszerhez fűződő viszonyáról szóló, érzelmeket kavarázó és fontos vita összefüggésébe emelte az eseményt. Kizárja-e Horn Gyulát az ötvenhatos forradalom utáni szerepe vagy az ehhez a szerephez kialakított mai viszonya azok köréből, akik méltók a mai, demokratikus állam hivatalos elismerésére?

Miközben a kitüntetésre jelölt szerepe nem vitatott - erre a körülményre a köztársasági elnök is utalt - a vasfüggöny bontásában, továbbá hosszú időn át az egyik demokratikus párt vezetője, és ugyancsak demokratikusan megválasztott miniszterelnök is volt. Ez fontos és érdekes kérdés. A volt kormányfő kormányzásának időszaka sokak, köztük Hornnal ideológiailag és emberileg egyáltalán nem rokonszenvezők szerint is a rendszerváltás óta eltelt másfél évtized egyik legeredményesebb ciklusa volt. Másfelől Horn széles körben, és nem csak az elkötelezett jobboldaliak szemében, a régi vágású kommunista politikus megtestesítője, aki ráadásul máig nem volt hajlandó erkölcsileg számot vetni életének legproblematikusabb tényeivel. Mindazonáltal, és ezért fontos az állásfoglalás, a kitüntetés ellenzőinek és támogatóinak is vannak komolyan veendő szempontjai.

Hol a vélemény?

A Népszabadság minden lehetséges módon kinyilvánította, hogy támogatja Horn elismerését és ellenzi az államfő döntését, csak épp egy módon nem: nyíltan, érvelve. A terjedelem már önmagában felér egy flottatüntetéssel: az az ember, akinek a születésnapjával vagy négy kolumnán kell foglalkozni, csak olyan jelentős történelmi személyiség lehet, hogy az érezheti megtszítelve magát, aki a kitüntetés átadhatja. A külföldi elismerések hosszas sorolása sem szolgálhat más célt, mint annak burkolt állítását, hogy a hazai elismerés elmaradása hiba, bűn. (Levéliírónk megemlíti, joggal, hogy a felsorolt tizenhét kitüntetésből tizenöt németországi és további egy osztrák, tehát a Hornt övező, nemzetközinek mondott elismerés valójában egyetlen országra, illetve nyelvterületre korlátozódik, és jól kivehetően egyetlen eseményhez, az 1989-es határnyitáshoz kötődik. Ez azért árnyalja a képet).

Az egész oldalas interjú szintén oly szabad folyást enged a kérdezett saját maga általi felmagasztalásának, hogy a végére kétely sem maradhat az olvasóban a legmagasabb elismerés jogosságában. (Az olvasó kifogásolja, hogy az interjút készítő riporter nem kérdezett rá Horn ötvenhat utáni szerepére. Erre még visszatérünk.) Hadd tegyük egyértelművé: nem azzal van a baj, hogy a lap úgy gondolja, Hornnak jár a kitüntetés. A gond az, hogy ezt olyan módon teszi nyilvánvalóvá, hogy közben meg akarja úszni a nyílt állásfoglalással járó esetleges nehézségeket. Például, ha nyíltan állást foglalna, akkor érvelni kellene, az érvek pedig mindenki által mérlegelhetők, vitathatók. A lap ehelyett inkább a bújtatott állítás, sugallás kényelmesebb de tisztázatlanabb útját választja. Amikor elvállaltuk az ombudsmankodást, tudomásul vettük, hogy a Népszabadság szerkesztői elvei szerint csak kivételes esetben közöl szerkesztőségi véleményt. Ezúttal mégiscsak helytelenítjük a lap eljárását. Azaz sajnálatos, hogy a Népszabadságban még az ilyen kivételes esetben sincsen aláírás nélküli szerkesztőségi álláspont, mert ez az eszköz pont az ilyen félmegoldások elkerülését tenné lehetővé. Így a lap saját publicistái számára fenntartott harmadik oldali írások státusza is homályosabb: ha volna szerkesztőségi cikk, akkor világos lenne, hogy az aláírt cikkek a szerzők véleményét tükrözik. Így viszont amolyan félhivatalos szerkesztőségi állásfoglalásnak tekinthetők, és az olvasó jobb híján ezekből próbálja kihüvelyezni, miről mit gondolhat a szerkesztőség.

A Horn-ügyben például több, "Horn-párti" mellett egy középutas vélemény is megjelent ezen a felületen, és egyetlen "Horn-ellenző" sem. Vajon azt jelenti-e ez, hogy a szerkesztőség álláspontja szerint Hornnak jár a kitüntetés? Úgy érezzük, igen, de biztosan nem tudhatjuk. Mennyivel egyszerűbb és tisztább lenne, ha a lap világosan megmondaná, mit gondol az ügyről. Akár az is a megfontolandó érvek egyike lehet, hogy a politikus elsődlegesen nem szövegeket gyárt, hanem cselekszik, életművét cselekedetei, és nem az ezekhez fűzött magyarázatai alapján kell megítélni. De hát nem tudjuk, hogy mit gondol a lap.

A demokratikus baloldal

A burkolt állásfoglalások közötti kedvencünk egyébként egy "civil" kezdeményezésről beszámoló tudósítás volt ("A civilek sem hatották meg az államfőt", július 5.). A cikk ezzel a vastag betűs kopffal indul: "Civil szervezetek egy csoportja még az utolsó pillanatban is jobb belátásra próbálta bírni Sólyom Lászlót Horn Gyula állami kitüntetése dolgában-eredménytelenül"."Jobb belátásra bírni" valakit annyit tesz, meggyőzni az illetőt arról, hogy téved. Ha a civil szervezetek jellemzik így saját próbálkozásukat, az érthető, sőt természetes. Ha a tudósító teszi, akkor állást foglal a vitás kérdésben.

A kitüntetés-ügy kapcsán került előtérbe, de ettől függetlenül bír komoly jelentőséggel az, hogy Horn miképp vélekedik ma életének arról az epizódjáról, ami miatt a legtöbb bíráló érte: tudniillik hogy csatlakozott az 1956-os felkelés leverése után a karhatalmistákhoz. Az államfő döntésének indoklásában elsősorban nem is az ötven évvel ezelőtti szerepre utalt,

hanem egy tavalyi német lapinterjúra, amelyben Horn a "törvényes rend" helyreállításaként védte meg akkori tetteit. Horn a most megjelent *Die Welt*-interjúban lényegében megismételte tavalyi érveit, és mondataiban nehéz a lelkiismeret-furdalás bármi nyomára bukkanni. (Érdeklődők figyelmébe: eddig a radikális jobboldalon volt szokás a tavaly őszi zavargást ötvenhathoz hasonlítani, természetesen azzal a céllal, hogy az előbbit fölstilizálják az utóbbihoz. Most ezt Horn tette meg, ellentétes szándékkal.

Szerinte akkor is, most is köztörvényesek romboltak és gyújtogattak, veszélyeztetve a "törvényes rendet"). Persze hogy létezik ez a látszat, csak megfogalmazói azzal nincsenek tisztában, hogy míg az 56/57-es "törvényes" rend kívül állt az alkotmányosság, sőt

képviselőit puccs segítette hatalomba, ez a mostani meg alkotmányos. Ennek fényében érthető levélírónk már hivatkozott megdöbbenése, hogy a Hornnal készített egész oldalas, élete szinte minden fontos döntésére kitérő interjúban miért nem esik szó erről az epizódról. Az olvasó azt kéri számon, az interjúkészítő miért nem kérdezett rá a volt kormányfő 56/57-es szerepére. Nekünk az is elég lett volna, ha megszólaltatják a korszak valamelyik értő történészét a karhatalmisták tényleges szerepéről, hiszen nem gondolható, hogy Horn elfogulatlan autoritás lenne az ügyben. A lap egyik lehetőséggel sem élt, és ezzel óhatatlanul azt a látszatot kelti, hogy hallgatólagosan elfogadja Horn értékelését a karhatalom és saját ötvenhat utáni szerepéről.

A Népszabadság vállalt célkitűzése a demokratikus baloldali világnézet színvonalas képviselete. A demokratikus baloldali beállítottság identitása szempontjából döntő, hogy milyen viszonyt alakít ki a baloldal nem demokratikus múltjához. Ehhez fontos hozzájárulás lett volna a világos beszéd a Horn-ünnepen.

2007. július 24.

Nyári vizek

Akadnak olvasói levelek, amelyek szerzőit elmélyültségük, alaposságuk, eszességük miatt szívesen ajánlanánk a magyarországi lapok figyelmébe, ha véletlenül újságombudsmant keresnének. (Lehet, hogy Magyarország még mindig nincs elveszve.) Ami persze nem jelenti azt, hogy véleményüket mindenben osztanánk is.

Amúgy a levelező olvasók elnézését kérjük, mivel két hétig, igaz, nem a mi hibánkból, a postaládánk (ombudsman@nepszabadsag.hu) zárva volt. (Régóta terveztük továbbá, hogy megdicsérik a lap felhasználóbarát online archívumát, csak hogy elég gyakran, mint például most, amikor ezt a cikket is írjuk, nem működik, nehezkesebb külső keresőprogram segítségét kellett igénybe vennünk.)

Kié a folyó?

Egyik olvasó a lap július 2-i számának *Az unió Duna-ügyben türelmetlen* című írását a minőségi újságírás szomorú és manipulatív ellenpéldájának tartja. Első kérdése: "Miért nem adja a nevét az újságíró az anyaghoz?" A következőkben kifejti, olvasóként mindig joga van tudni, hogy a cikkben éppen ki beszél, de elvárja azt is, hogy az információk forrása egyértelműen jelölve legyen, továbbá szerinte az újságíró nem képviselheti az egyik vagy másik oldalt, sem nyíltan, sem rejtve, hanem elsődlegesen az a feladata, hogy az ellentétes véleményekről tájékoztasson. Vannak továbbá tárgyi kifogásai is.

Általánosságban a szívünkben beszél levélírónk, de nézzük magát a cikket! A nyári hírség sokszor vezethet a folyók, tavak vízszintjét taglaló unalmas szövegekhez, de a kifogásolt esetben, látható, nem erről van szó. A hír érdekes is, aktuális is, némi utánjárással azt is megállapíthatjuk, hogy az aránylag rövid közlemény a környezetvédelem ügye iránt érdeklődők internetes közösségének figyelmét is felkeltette; átvették, kommentálták. Azaz a szöveg érdemét kell nézni. Mi is mondtuk már, kivételes eseteket nem számítva az újságírónak vállalnia kell írását. Olvasónk azt veti fel, hogy ez az eljárás azokban a kis szerkesztőségekben szokásos, ahol nem akarják nagydobra verni, mennyire kevesen állítják elő a lapot. Itt, mondja, erről nem lehet szó. (Mi korábban, nem itt, nem most, azzal a mélyen helyteleníthető gyakorlattal is találkozunk, hogy hírügynökségi anyagokat vagy közintézmények közleményeit minimális átalakítást követően - egy mondatot elhagyunk, egy

másiknak az utolsó szavát megváltoztatjuk - a lapok időnként szignó nélkül, saját anyagként közöltek.) Ez nemcsak tulajdonjogi és szakmai erkölcsi kérdés, de az olvasó megtévesztése is, hiszen az ilyen szöveg sokszor maga sem független. Hangsúlyozzuk: újságombudsmankodásunk során a Népszabadságnál ilyesmibe még nem botlottunk, és hála istennek, noha kerestük, most sem találtuk ennek a vétségnek a nyomát. A lap eljárását egyébként enyhíti, hogy a munkatárs szignóját az írás végén megtaláltuk.

Következőként a források megjelölésének hiányát veti a lap szemére olvasónk. Ebben a tekintetben a kritikát nem tartjuk megalapozottnak. A szöveget elolvasva számunkra világos, hogy annak forrása egyetlen személy, mégpedig a Vituki nevű cég megnevezett igazgatója. Alig kétséges, hogy az írás nagyjából függő beszédben előadott interjú. A nem túl hosszú írásban négyszer olvastuk az információk forrásaként *Mayer István* nevét, olyan fordulatokkal, mint "Mayer István szerint", "Mayer István elmondta". Ha a forrás megnevezése nem, vajon kifogásolható-e a tájékoztatás egyoldalúsága? Úgy véljük, ez már igen.

A Duna hajózhatóságának javításával kapcsolatos tervek az elmúlt húsz évben mindig kiváltották a társadalom érdeklődését, ha jól rémlik, ez ügyben, noha nagyobb szabású tervek következtében, már rendszerváltás és kormánybukás is történt. (Most csak a mederviszonyokat változtató kisebb műtárgyak, kőszórások létrehozásáról van szó.) A tájékoztatás mindenesetre egyoldalú. Az egyetlen szövegszerű forrás könnyen azonosítható, sőt az a benyomásunk, hogy ezúttal nem a tekintélyes lap használta a forrást, hanem mintha forrása használta volna az újságot. A gyanú megalapozásáért elég ellátogatnunk a Vituki honlapjára: a Népszabadság cikke, nem nehéz azonosítani, *A Duna hajózhatósága* projekt ismertetése, amelynek vázlata a honlapon olvasható. Ha kíváncsiak vagyunk a tanulmány további részleteire, él már valamennyire az e-információs szabadság (működéséről színvonalas összeállítást közöl a lap július 21-i száma), ellátogathatunk a minisztérium honlapjára: "Gazdasági és Közlekedési Minisztérium: Részlet a Duna hajózhatóságának javítására irányuló projektet megalapozó tanulmány közbelső tanulmányi anyagából, 2007. 06. 15., péntek 11:43", ahol jól értelmezhető összefoglaló olvasható a Vituki javaslatairól.

Akadhatunk a cikkben néhány nem lényegtelen tárgyi pontatlanságra is: tudott, nem a belgrádi egyezmény, hanem a Duna Bizottság ajánlásai határozzák meg a dunai vízi utak elvárt paramétereit.

A jó öreg Duna Bizottság, ellentétben a cikk állításával, nem nevezhető uniós szervnek, történetén kívül már csak azért sem, mert vannak olyan tagállamai, amelyek igen távol állnak az uniós tagságtól. Érdekes, mi nem is értjük, hogy a tanulmány vitukis vázlata még nem is az Európai Unió követelményeire, hanem az ENSZ EGB előírásaira hivatkozik. Ezt is érdemes észrevenni. Így, de ettől függetlenül, a levegőben lóg az a megállapítás, meg még furcsán fenyegető is, hogy "Az Európai Uniónak a belgrádi egyezmény betartására ugyanúgy megvannak a maga eszközei, mint például a konvergenciaprograméra." Ez így nagy valószínűséggel nem jelent semmit, nem igaz. De biztosan meg kellett volna kérdezni a nemzetközi jog szakértőjét, ugyan, értelmezze ezt a mondatot. Ahogy azt is megkérdeztük volna, hogy az 1948-ban (!) vállalt, de soha nem teljesített természetátalakító kötelezettséget mennyire lehet ma számon kérni, miközben a folyók, tavak használatával kapcsolatos nemzetközi és hazai felfogás, filozófia időközben alapvetően változott. Nem tudjuk, mert hiányzik a próbája annak, mennyire megalapozottak ezek az érvek, a Vituki érvei.

Ezekről a tervekről, igazán van levélíróknak, a környezetvédőket mindig szokták kérdezni.

Megint Horn Gyula

Kedves olvasónk, egyébként kiváló blogger, azt teszi szóvá, hogy az egész magyar sajtó figyelmét elkerülte, hogy Horn Gyula a Die Weltben tavaly és idén megjelent interjúiban különböző kifejezéseket használt, azaz árnyalta álláspontját. Korábban a törvényes rend (die gesetzliche Ordnung) védelmét, utóbb viszont már a *közrendét (die öffentliche Ordnung)* említette. A blogger szerint a törvényes rend valamivel rendszerfüggetlenebb kifejezés, mint a közrend. Az olvasó ítélete elé terjesztjük a megjegyzést. Szerintünk finom megfigyelés, de a vita lényegét kevésbé érinti.

Kié a víz a postaládában?

Az egyik telefonáló - tévesen - úgy értesült, hogy tekintettel a kánikulára, a Népszabadság előfizetőinek jár egy-egy palack víz a lap mellé. (A víz az áruspéldányok mellé jár.) De ő nem kapja, és most szomorú. Az újságombudsmanok híresek a vizuális fantáziájukról, és lelki szemükkel látják az újságkézbesítőt jobb kezében a Népszabadságot, balban egy palack vizet tartva a postaláda előtt álldigálni.

Meleg van.

2007. augusztus 7.

A veszélyes játék pisztoly

Az újságombudsmanoknak négy lába van, mégis megbotlik. Előző közleményünkben beszámoltunk egy levélírónk, Elekes István észrevételéről Horn-, illetve kitüntetésügyben. Mint talán emlékeznek, Elekes úr, aki egyébként a <http://pocakos.blogspot.com> /címen webnaplót vezet, azt kifogásolta, hogy a Népszabadság nem ellenőrizte Horn Gyula egyik sokat vitatott, eredetileg németül megjelent mondatának fordítását, mi pedig a Népszabadságot nem ellenőriztük.

A Népszabadságban megjelent fordítás szerint Horn arról beszélt, hogy 1956-57-ben karhatalmistaként a "törvényes rendet" védte, de levélírónk rámutatott, hogy a német szövegben az "öffentliche Ordnung", vagyis a "közrend" kifejezés szerepel, ami szerinte "rendszerfüggetlenebb", mint a "törvényes rend", és ezért a mondat politikai értelme is más. (Igaz, a korábbi, tavalyi *Die Welt-interjújában* valóban a "gesetzliche Ordnung" szerepel. Ezek szerint Horn maga talán nem annyira érzékeny az olvasónk számára fontos árnyalatra.) Tévesen azt a vélekedést tulajdonítottuk Elekes úrnak, hogy a "törvényes rend" kifejezés a rendszerfüggetlenebb. Ezért tőle elnézést kérünk. Viszont fenntartjuk álláspontunkat, hogy az ügy érdemi részének megítélésén ez az egyébként érdekes megfigyelés mit sem változtat.

Autósok és biciklisták

Nem csak az ombudsman hibázik. A Népszabadság július 28-i számában rövid híradás jelent meg, amely egy korábbi beszámolót egészített ki, mint kiderült, tévesen. A cikk annak az értesülésnek adott teret, miszerint *Kontrát Károly* fideszes országgyűlési képviselő lett volna az, aki közúti vita után fegyverrel fenyegetett meg egy biciklis futárt: "Meg nem erősített információink szerint a sofőr Kontrát Károly volt, akit tegnap nem tudtunk elérni." Két nappal később, hétfőn érkezett a lapban a cáfolat. Az ORFK szóvivője cáfolta "lapunk szombaton közzétett, meg nem erősített forrásokra hivatkozó feltételezését". Pikáns fordulat, hogy a fenyegetőző sofőr nem fideszes képviselő, hanem *Vadász János* volt szocialista politikus, aki nem tagadja az esetet, bár az előzményekre másképp emlékezik, mint a futár. A

Népszabadság bocsánatot kért az "elsietett feltételezésért", és azt lehetne gondolni, az ügyről nincs többet mit mondani.

Mi úgy látjuk, hogy az esetnek vannak tanulságai, és a Népszabadság magyarázata aggodalmat keltő és ellentmondásos is. Először is, a lap írásaiból tudható, hogy a "feltételezés" úgy jelent meg a szombati számban, hogy annak érintettjével, Kontráttal nem beszélt a lap: "nem sikerült elérni". (Egyébként miért közöl a Népszabadság feltételezéseket? Ráadásul a szombati számban nem feltételezésről volt szó, hanem "értesülés"-ről, ami nem ugyanaz.) Nem tudjuk, milyen erőfeszítéseket tettek a munkatársak: telefonon, e-mailen próbáltak vele kapcsolatba lépni, keresték-e a párt- vagy a frakciótitkárságon stb. De, még ha minden csatornán próbálkozott is a lap, az azért kikövetkeztethető, hogy túl sokat nem vártak a közléssel. A 30-i, hétfői cikk kissé félreérthető fogalmazása szerint "péntekig" megtörtént a szemtanúk meghallgatása (pénteken fejeződtek be vagy előbb?), és ekkor vélte az egyik szemtanú felismerni Kontrátot. Tehát a cikket nem jegyző névtelen "munkatárs"-nak néhány órája lehetett a nyári parlamenti szünet közepén szóra bírni a képviselőt, hisz a szombati lapban már benne is volt a hír. Nem értjük, mi volt ennyire sietős. Tudjuk mi, hírverseny van, de meggyőződésünk, hogy ilyen súlyos állítás közlésével a Népszabadságnak, saját hitele miatt is, mindenképpen meg kellett volna várnia, amíg újságírója beszélni tud a politikussal, vagy amíg nem nyilvánvaló, hogy az illető bujkál előle, hisz, mint kiderült, Kontrát könnyedén cáfolhatta volna a gyanút. Óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy akkor is ilyen sürgős lett volna-e a közlés, ha az értesülés szocialista képviselőről szólt volna.

A megerősített forrás

Vannak további bajok is. Az eredeti, 28-i közlés minden további részletezés nélkül "értesüléseink"-ről beszél, azok alapján feltételezi Kontrát érintettségét. Nemhogy a forrás nincs megnevezve, de még a forrásvidék sem. Az olvasónak a világon semmiféle támpontja nincsen arra, hogy miért kellene hitelt adnia az utóbb egyébként hiteltelennek bizonyult értesülésnek. Többször írtunk arról, ezt a gyakorlatot miért helytelenítjük, de ilyen kirívó esettel talán még nem találkoztunk. A 30-i cikkből aztán kiderült, hogy az értesülések a rendőrségtől származtak, de vajon miért nem lehetett ezt korábban megírni? Ezzel együtt a homály nem oszlott szét a magyarázat nyomán. Az eredeti cikk és a második cikk is "meg nem erősített információk"-ról, illetve "meg nem erősített források"-ról beszél, mint a közlés alapjáról. A "meg nem erősített forrás" szerintünk, ha egyáltalán valamit, olyasmit jelent, hogy a Török Szultán betelefonált a szerkesztőségbe. Nyugtalanítóak a kérdések: miért jelenik meg a Népszabadságban valami meg nem erősített értesülések alapján? Továbbá, mit jelent ebben az esetben az, hogy egy forrástól származó információ nincsen megerősítve? A mi elképzeléseink szerint az újságíró ilyen és hasonló ügyekben alapvetően kétféle információval dolgozik: olyan emberektől származó közlésekkel, akik tudnak valamit a témáról, illetve tárgyi bizonyítékokkal, elsősorban írásos dokumentumokkal. Egy információ, például egy szóbeli közlés akkor megerősített, ha azt alátámasztja egy dokumentum vagy egy másik szóbeli közlés, feltéve persze, hogy a két közlő személy nem egymástól (vagy ugyanattól a harmadik személytől) tudja, amit közöl, hanem valamilyen közvetlen tudomása van a tényállásról. Ha a Népszabadság is megközelítőleg így használja ezeket a kifejezéseket, akkor azt kell gondolnunk, egyetlen rendőrségi személy közlése alapján jelent meg a hír.

Vagy mégsem? Zavarunk tovább fokozódik a lap magyarázata olvastán. Lássuk teljes egészében:

"Péntekig megtörtént a szemtanúk meghallgatása, és egy fénykép alapján egyikük biztosan állította, hogy Kontrát volt a fenyegetőző. A sajnálatos félreértést - és a lapunknak név nélkül nyilatkozó rendőrtisztét is - az okozhatta, hogy sajátos módon Kontrát egy régi fényképét

mutatták meg neki, amin még bajusszal volt látható. (Vadásznak nem bajusza, feltűnő dús szakálla van - *az omb.*) Ez volt az oka annak is, hogy rendőrségi forrásaink péntek este lapunk kérdésére leszögezték: valóban Kontrát Károlyról van szó. E megerősítés után közöltük a hírt, miután őt magát nem sikerült utolérnünk."

Egyetlen bekezdésen belül több ellentmondás: hol egyetlen rendőrtiszt, hol pedig "rendőrségi forrásaink", az utolsó mondat "megerősítés"-ről beszél, ami egyrészt ellentmond annak a korábban kétszer is leírt állításnak, hogy a hír alapja meg nem erősített értesülés volt, másrészt viszont nem világos, hogy mit kell itt megerősítésen értenünk. A jóindulatú értelmezés szerint először egy "név nélkül nyilatkozó rendőrtiszt" számolt be a szemtanú meghallgatásáról, majd este más "rendőrségi források" szögeztek le, erősítettek meg stb., többes számban. Őszintén szólva a nekünk szándékoltan homályosnak tűnő megfogalmazás alapján egyáltalán nem vagyunk biztosak abban, hogy valóban több rendőrségi informátorral beszélt a "munkatárs", de még ha így történt volna is, az bajosan tekinthető érdemi megerősítésnek. (Zavaró még az egyébként az egész magyar sajtóban elterjedt rutinszerű többes szám is a "források" kapcsán. Szinte soha nem tudható, hogy ilyenkor valóban több emberről, bizonyítékról van-e szó. Apró hanyagságnak vagy nagyotmondásnak tűnik, de van tétje: több forrás nagyobb bizalmat érdemel. Lehet az is, hogy csak a nyelv fejlődik, a forrásnak immár az újságmagyarban csak többes száma van.) Számunkra úgy tűnik, pontosabb az a megfogalmazás, amely szerint a közlés alapja meg nem erősített információ volt.

A végkifejlet is ezt mutatja

Utóirat: Az ombudsmanok most elmennek nyaralni, a következő jelentkezésük ezért négy hét múlva esedékes. De nyaralás közben is sokat gondolnak majd a Népszabadság-olvasóra.

2007. szeptember 4.

A Magyar Gárda

Megalakult a Magyar Gárda, ettől hangos Magyarország, erről szól a Népszabadság, továbbá erre izgulnak az olvasók, de még az újságombudsmanok is.

Az olvasók nem minden indulatos beszólása bírja el a nyomdafestéket, elég annyi, hogy sokan puhánynak tartják a lapot, és végre Orbán Viktor bátor leleplezését követelik, aki "a fasizmus felé veszi lépteit", miközben "a Fidesz meg kilenc százalékot elvett a nyugdíjból". Másokat viszont a miniszterelnökkel szembeni ellenszenvükre emlékeztet még a Magyar Gárda is, "ha Che Guevarát elismeri, akkor itt mi baja van a Magyar Gárdával?". Egyesek pedig a köztársasági elnökre haragszanak, de nagyon. Hogy mennyiféle ember olvassa a lapot, az a vélemény is jelzi, hogy akad olvasó, aki egyenesen annak örvend, hogy a zsidók végre valahára félnek, a cigányokat meg rendre kellene szoktatni. Ezzel szemben sokan követelik a gárda betiltását. Vannak, akik szerint a lap hibát követ el azzal, hogy "ingyenreklámot ad ennek a gyülekezés bandának. Ha nem foglalkozna velük a média, senki nem tudna róluk". A következő olvasó viszont azért bírálja az újságot, mert az ügyben elmulasztotta Kállai ombudsman és Horváth Aladár jogvédő álláspontját kikérni. Néhány további olvasói megjegyzésre alább visszatérünk.

A komoly lap és a rohamkérdéseprők

Az könnyen kimondható, indoklását is fölöslegesnek tartjuk, hogy a Népszabadságnak a hír vételétől fogva rendszeresen írnia kellett a Magyar Gárdáról, és mindarról, ami fontos és körülötte zajlik. Az erre fordított figyelem, a terjedelem szerintünk nem eltúlzott, tehát a lapot ért olvasói kritikák ebben a kérdésben nem megalapozottak. A gárda ügye szerkesztői és újságombudsmani szempontból pedig különösen érdekes, hisz arra nincs újságkészítői vagy akár újságombudsmani szabvány, mérce, szentencia, vajon mi a teendő ilyen esetben. Mert ahogy a lap híradása idézi "a szervezők szerint nincs szó militáns szerveződésről, pusztán a magyarság megmentéséről saját hazájában" (augusztus 27.). Aha, értenénk, ha lenne mit.

Ezt az esetet, miközben a valóságban létezik, nehéz lenne elképzelni. Hogyan írjon az újság az elképzelhetetlen, elkeserítő, röhejes valóságról, a jogállam, a parlamenti pártok nyomorúságáról. Ahogy váltjuk a nézőpontot, úgy látszik a hangzatos nevű gárda inkább nevelésesebbnek, mint aggasztónak, illetve fordítva. Hogy a gárda célja a félelemkeltés, az nem kétséges. Ha félelmet kelt is, indokolta valakinek tényleg félni? Nyilván nem, különösen, ha tudjuk, mit hoz a holnap. Egyelőre ott az avató, a nagy és elég borzalmas tömeg, a fekete egyenruhában, megáldott zászlók alatt trappoló rohamkéményseprőkkel.

Az Arany Jánost szájára vevő obsitos honvédelmi miniszter és a megbízott főparancsnok: a felkért ripők, a megbízott ripacs. Ilyenkor nem mindegy, mit mond a mértékadó újság. Ezt a kettősséget, a helyzet komolyságát, komolytalanságát végig érzékelteti a lap (Izzítják és hűtenék a politikai őszt, Gárdaavató ellentüntetésekkel, augusztus 23.), de úgy, hogy az iróniát ittott csak a címek, néhány megjegyzés jelzi, a lap alapvetően a komolyságát őrizte meg, helyesen. A vihar előtti csend levél és üzenetözönének tartalmáról a Népszabadságolvasó tájékozódhat: a miniszterelnök a legfőbb ügyésztől "elvár", a Magyar Gárda a "rágalmak" miatt a köztársasági elnök védelmét kéri. A Fidesz meg a nemzetközi zsidó szervezeteknek arról ír, hogy az állampolgárok hátrányos megkülönböztetését "nem engedi", szocialista vezetők ezt nyílt levélben nem tudják "kétely nélkül üdvözölni", őszintétlennek tartják, válasza szerint Navracsics Tibor pedig nem értette, miről is szól a szocialista levél. Ugyanebben a lapszámban (augusztus 25.) a lap Kubatov pártigazgatóval is készít korrekt interjút: "Annyi jelét adtuk már az elhatárolódásnak".

A Népszabadság folyamatosan beszámolt a Magyar Gárdával szemben állást foglaló fideszes és a párt ifjúsági szervezetét vezető politikusok szavairól (pl. Szólózó polgármesterek a Fideszben, augusztus 24., A Fidesz ellép a gárda mellől, augusztus 28.), de arról is, hogy az egyik Fideszalelnök szerint az egészről Gyurcsány Ferenc tehet (A Fidesz most is a kormányt okolja), továbbá hogy a másik, ugyancsak gárdaellenes, befolyásos ellenzéki politikus (Pokorni Zoltán) szerint a masírozó gárda csak Gyurcsánynak segít. Orbán Viktor végül az elhatárolódástól határolódik el (augusztus 31.), és így tovább. Aztán a sajtótájékoztatókról is minden fontosat megtudhatunk, annak rendjénél szerint. A további lapszámok a gárda megalakításáról és az ellentüntetésekről folyamatosan nagy terjedelemben írnak, azon kaptuk csak fel a fejünket, hogy egyenesen történelmi napnak (augusztus 27.) nevezi a gárdisták avatását a Népszabadság egyik címe. Persze, megítélés kérdése. Nem tudjuk, mert a történelem a jövőben dől el.

Az újságnak van álláspontja...

A lap, a szerkesztő, úgy tűnik, ezúttal nagyon figyelt. Ha nehezünkre esik is, kénytelenek vagyunk dicsérni. Ha a tudósításokat, a belső munkatársak publicisztikáit, de még ha a külsősök által jegyzett publicisztikai rovatot és a mellékletet olvassuk is akár a legnagyobb rosszindulattal, nem lehet kétségünk, az újságnak van álláspontja a Magyar Gárda létrejöttéről, és hogy mi ez az álláspont. A szövegek is színvonalasak. Azért fontos ismeretek terén, problémák értelmezésénél mégis elengedte olykor az újság az olvasó kezét.

...de...

Az egyik kedves olvasó a Magyar Gárda bejegyzésének jogi háttéréről nem talált érdemi eligazítást kedvenc lapjában. Hozzáteszi, hogy ezzel összefüggésben az alkotmány és az avatás kérdésköréről sem talált olvasnivalót. Arról is szívesen olvasott volna, hogy Európában és a tengerentúl milyen alkotmányos szabályok vonatkoznak az ottani gárdákra. Megjegyzése egyezik a mi tapasztalatainkkal. A gárdával kapcsolatos történet megértésének nem elhanyagolható síkja a Harmadik Köztársaság joga, és ennek a jognak a története. (Bár az általunk értékelt időszak utolsó lapszáma, a szeptember 3i végül foglalkozott a jogi háttérrel is.) A köztársasági elnököt azért bírálja a lap (augusztus 27.), mert a félelemkeltést és az ezzel való manipulációt, egyet ide, egyet odasózva ítéli el, miközben nem vesz tudomást a történeti sorrendről. Ugyanakkor a problémahalmaz alkotmányos vetületeinek így a gyülekezési, egyesülési jog, gyűlöletbeszéd taglalásának, valamint a pártok működése alkotmányi korlátainak (mely utóbbiról Sólyom László monográfiát is írt) tárgyalásában nem jeleskedett a lap, ami többek között azért is hiányzik, mert még a művelt olvasó is keveset tud erről a problémahalmazról, mely pedig az események egyik legfontosabb szereplőjének, a köztársaság elnökének szóvá tett eddigi passzivitásának értelmezését is könnyítené.

A tisztelendők

A zászlók "jelentsenek félelmet", mindazok számára, akik "akár anyagilag, szellemileg, vagy fizikailag a kisujjukat is megmozdítják a magyarság ellen" (Csuka Tamás). Az egyik olvasó az áldást mondó lelkészek és a katolikus pap jelenlétének egyházi jogi vetületéről várt volna magyarázatot. A másik, nem kevés malíciával, aziránt érdeklődött, hogy kedves újságja miért nem járt annak utána, vajon kérteke a gárdisták áldást rabbitól is, és ha nem, vajon miért. A magunk részéről ez utóbbit is feltehető kérdésnek véljük. Van, aki ezután nem fizet majd egyházi adót.

Noha vallás és egyházügyi szakértőt is megkérdezett a lap (augusztus 27.) és ő felhívta a figyelmet, hogy az egyházak első nyilatkozataikban csak azt szögezték le, hogy a lelkészeket nem ők küldték szentelni, de fellépésüket nem bírálták.

Nem tudtuk meg azonban, hogy az egyházi jog szerint ilyenkor mit tehetnének a püspökök. Az egyházi hierarchia erősségét és létét tekintve az ügyben nem lényegtelen az egyes egyházak közötti eltérés, hisz az evangélikusoknál nincs is hierarchia. Nem kapott hangsúlyt továbbá az egyes felekezetek képviselői nyilatkozatainak eltérő árnyalata. A Hétvége melléklet (szeptember 1.) viszont jelezte, hogy van, amikor a lap érzékeli ezeket az árnyalatokat, ugyanis beszólt Hiller miniszternek, hogy máskor, ha óhajt valamit, ne "felszólítsa" az egyházakat, hanem udvariasan kérjen.

A gárdista közszereplő

Az olvasó azt kifogásolta, hogy a Népszabadság meg sem próbált utánanézni annak az "elesett" gárdistának, akit éppen az avatás előtt lőtték meg gáz pisztollyal. És hogy vajon miként került az erőszaktól tartózkodó Magyar Gárda tagjelöltje a gázpisztoly csöve elé. Az egyik kedves telefonáló meg aziránt érdeklődik, honnan van pénz egyenruhára, egyéb eszközökre, a szervezet fenntartására. A gárdisták közszereplők.

Nem konspirálnak, nevüket és arcukat adták az általuk nemesnek vélt célokhoz. Ha nem is ez a legfontosabb ismeret, valóban fontos lenne tudni, ha nem is név szerint, hogy kik ők, honnan jöttek, hová tartanak.

2007. szeptember 18

Itt a vége

A hír és a vélemény kellő szétválasztása a modern újságírás egyik alapdogmája, szerte a világon újságombudsmanok kedvenc vesszőparipája. Hálásak vagyunk hát annak az olvasónak, aki éppen most, utolsó jelentésünkre készülődésünkkel keresett meg bennünket ilyen tárgyú észrevétellel.

A hír és a vélemény elkülönítése problémájának több rétege van, és ezek közül csak az egyik, noha talán a legalapvetőbb az, hogy a hírműfajú cikkek ne tartalmazzanak nyilvánvaló értékelést.

A hír és vélemény

Van azonban a problémának egy illékonyabb, nehezebben kezelhető vetülete. Az újságolvasó ugyanabban az újságban olvassa a hírt és a véleményt, és mivel tisztában van a lap irányultságával, könnyen kialakulhat az, akár alaptalan, benyomása, hogy a híroldalak is a véleményoldalakon megjelenő álláspontot szolgálják, tehát nem elfogulatlanok. Nagyon nehéz ez ellen a benyomás ellen küzdeni, és ezért óriási jelentősége van a látszatoknak, a külsőségeknek.

A kedves olvasó most éppen egy ilyen, a kellemetlen benyomások kialakítására alkalmas külsőségre hívta fel a figyelmet: azt nehezményezte, hogy a Népszabadság szeptember 8-i számában feltűnően hasonló mondatokkal számolt be a címoldali tudósítás a lengyel szejm önfeloszlatásáról, mint amiket a harmadik oldali ("belső") publicisztika használt ugyanazon a napon. Őszintén szólva, a két írás ("Végítélet Varsóban", illetve "A szejm feloszlott, a válság maradt") áttanulmányozása után a kritika nem tűnik megalapozottnak. Kétségtelen, mindkét cikk tartalmaz minősítő kifejezéseket (a Lengyel Családok Ligáját mindkettő nacionalistának, az Önvédelem nevű pártot mindkettő populistának nevezi), de az ilyen, a szereplők politikai irányultságára utaló címkék használata aligha elkerülhető, ráadásul itt olyan minősítésekről van szó, amelyeket a magyar és a nemzetközi sajtó széles körben használ a két szervezettel összefüggésben.

Az is igaz, hogy mindkét cikkben szerepel események olyan bemutatása, amit talán az érintettek némelyike vitatna, például hogy a fő kormánypart, a Jog és Igazságosság (PiS) saját embereivel rakta tele az állami tévét és rádiót. Talán itt a tudósítás fogalmazhatott volna körültekintőbben - "az állami média a Kacynski ikrek teljes ellenőrzése alatt áll", ez inkább publicisztikába illő fordulat, tudósításban illetett volna legalább egy-két részlettel alátámasztani egy ilyen állítást - de végtére itt is ellenőrizhető tényállásokról van szó. Az olvasó által felvetett esetben tehát úgy látjuk, a két írás nem alakítja ki azt a benyomást, hogy a lap (vagy rendszeres szerzői) álláspontja érdemben befolyásolta volna a tudósítás hangnemt.

Viszont az észrevétel felidézett bennünk egy nemrégiben történt esetet, amit annak idején a körülményekre tekintettel nem tettünk szóvá. Most már lehet róla - higgadtabb helyzetben - beszélni. Emlékeztet, hogy július elején a rendszerváltás óta eltelt időszak egyik leggyalázatosabb eseménye során szélsőséges huligánok megverték a megleghívonulás több résztvevőjét. Az eset okkal váltott ki felháborodást a demokratikus közvéleményben. A Népszabadság, ezt meglegedéssel láttuk, szikrányi kétséget sem hagyott afelől, hogy mit tart az esetről: ékesszólóan, hangsúlyosan adott hangot erkölcsi megvetésének.

Újságombudsmani, kákán is csomót kereső lelkünk azonban nem volt maradéktalanul elégedett. A szélsőjobboldali támadást követő napon (július 9.) ugyanis a szenvedélyes hangú publicisztikát ("Hajtóvadászat") jegyző szerzővel azonos monogramú munkatárs készítette az

eseményről a tudósítást ("Utcai támadás a melegek ellen"), és a két írás stílusjegyei alapján is igen valószínű, hogy a két szerző ugyanaz a személy. Persze tévedhetünk, és akkor bírálatunk tárgyaltalan.

De ha mégsem tévednénk, akkor olyan gyakorlatról van itt szó, ami mindenképpen kerülendő. Félreértés ne essék: nem azt kérjük számon, hogy a riporternek ne legyen magánemberként (akár nagyon határozott) véleménye tudósítása tárgyáról. A magunk részéről szeretnénk azt gondolni, hogy ez a botrányos tett mindenkiből mélységes felháborodást vált ki. De még ilyen gyalázat esetén is fontos, hogy az olvasó biztos lehessen benne, a tudósítót személyes érzelmei nem korlátozzák a tények arányos, pontos bemutatásában - ami emberileg nagyon érthető lenne, de az újságírói hivatás szempontjából elfogadhatatlan. És ilyenkor szerep jut a látszatoknak. Ha - mint gyanítjuk - ugyanaz a szerző írja a beszámolót, mint aki a véleményt is írja, akkor még az együtt érző olvasóban is kétség támadhat a tudósítás teljes tényszerűségét illetően. Ezért javasoljuk, hogy a tudósítói és kommentátori szerepek személyileg váljanak szét: aki rendszeresen véleményt ír a harmadik oldalon, az ne tudósítson a híroldalakon.

Az ombudsman leköszön és megköszön

Lejárt az időnk. Előre kimért időre szerződöttünk újságombudsmankodni a Népszabadsághoz, és ez most letelt. Örömmel csináltuk, de cseppet sem bánjuk, hogy immár vége. Nem mintha összevesztünk volna valakivel, és nem is untuk meg. Nem is azért, mert noha alapjában véve valahol mi is jó emberek vagyunk, két hétről két hétre mégis üzemszerűen újságkészítőket, derék embereket bántottunk. Nem is azért, mert - akár ez is igaz lehet - a jó újságombudsman eredendően lusta; boldog, ha valamit nem kell már csinálnia, amit régebben csinált. Amikor otthagytuk az előző áldozatunkat a Magyar Hírlapot, úgy véltük újságombudsmani karrierünk is véget ért. Miközben nem álltunk ellen a Népszabadság megtisztelő hívásának, mi magunk már új újságombudsmanokat szerettünk volna olvasni, mert az mégsem járja, hogy e kies hazában ne teremjen több újságombudsman, csak ez a kettő, aki mi vagyunk.

Búcsúzó megjegyzések

Az a lap, amely vállalja a kockázatot, hogy nyilvános és független ellenőrt kér meg önnön bírálatára, nem újságnak látszó tárgy, hanem valódi, és erre büszke lehet.

Az újságombudsman intse szerénységre, hogy a lapkészítés és a lap utólagos bírálata sajátosan egyenlőtlen kommunikációs helyzet, amelyben az újság a kiszolgáltatót fél. Az újság bírálat szempontból fontos részeit sokszor egyetlen nap, de talán csak egy-két óra alatt készítik el, mikor sok mérlegelésre nincs idő. Az ombudsman, a műfajból következően, mindig utólag okos. Akad újságírói, lapszerkesztői hiba, amely teljes pompájában csak napokkal később mutatja meg magát. Igyekeznünk kell ezért az utólagos okosság hasznát úgy begyűjteni, nem a magunk, hanem az újság javára, hogy ahol csak lehet, a hibákat megelőző óvintézkedések megtételéhez segítsük a lapot.

A fölényeskedést már csak azért is próbáltuk kerülni, mert elismerjük: szerények vagyunk, másrészt soha nem is éreztük magunkat fölényben. Az újságombudsman a jó lap tartozéka, nem tör főszerepre.

Sok mindent nem tettünk, holott a csábítás erős volt.

Miközben van elképzelésünk a jó magyar mondatról, nem kötöttünk bele mondatokba. Ha egy (ein) germanizmust találtunk, nem ültünk tort, nem tettük szóvá. Azt képzeljük, tudunk egy kicsit írni, de újraolvasva, sokszor saját mondatainktól sem vagyunk elragadtatva. Vagyis ne mondja se a bagoly a verébnek, se a gerenda a szálkának; másrészt a nyelvhelyességi dühben

sokszor nem kevés provincializmust érzünk. Óvatosságra inthet az is, hogy nem lehetünk biztosak, vajon saját nyelvi dogmáink helytállóak-e. Sokszor elhűlve látjuk, hogy legfőbb nyelvhelyességi babonáinkra, olyan kitűnő író, mint Nadas Péter, egyszerűen fitytyet hány. Úgy döntöttünk tehát, hogy az anyanyelvi lektorkodás, egészen az érthetőség határáig, nem az újságombudsmanoknak való. (Azért bevalljuk magánolvasóként boldoggá tesz minket már egy szép mondat is.)

Sok olvasó kérte, hogy az újságombudsman néha szóljon a téves adatokról (nem beszélünk a levegőbe: 2007. szeptember nyolcadikán például azt a Richard Dawkinst, aki a cikk szerint 1946. március 21-én született, 57 évesnek nevezi egy cikk /saját ombudsmani gyűjtésünkből/). Akadt több kedves olvasó, aki ilyeneket, valamint a fogalmi tévesztések egész arzenálját bocsátotta rendelkezésünkre, felszólítva, hogy az ilyen hibák kipellengérezésének fegyverét állítsuk újságombudsmani hadrendünkbe. Sokan a magyar és idegen szavak arányán, és nem jelentésüknek megfelelő használatán mérgeskednek. Ezek olykor tényleg boszszantóak, és elismerjük, egy határon túl érintheti az újság általános hitelét is, a mi ingerküszöbünket az ilyen hibák annak ellenére nem érték el, hogy tollhegyre (pellengérre) tűzve, igencsak mulatságos látványt nyújthatnak. Nem akartunk mulatságosak lenni, és ezt a tárgyat nem is találtuk elég izgalmasnak, úgy véltük, a magyar hírlapírás legfőbb bajai máshol vannak.

Kifejezett önkorlátozással tartózkodtunk a publicisztikák bírálatától. (Éppen el tudnánk képzelni olyan publicisztikát, amelyet nem hagytunk volna szó nélkül, de ilyenrel nem találkoztunk.) Nem akartunk kritikákat írni.

Bántottunk olyan szerzőket, akiket kedvelünk, és békén hagytunk olyanokat, akiknek írásait kevésbé szeretjük.

Az újságombudsmani munkát, már ha lesz ilyen a jövőben, mint Magyarországon mindent, leginkább az elmocsarasodás fenyegeti. Hogy vegyük figyelembe, milyen rendes ember! Ne bántsunk annyira! Gondolj az érdemeire! Ne harapj a kézbe, mely enni ád! Meglehet, nem olyan nagy baj, hogy az első (két) újságombudsman nem szakmabeli, hanem kívülről jött. A szakmai tapasztalat biztos segített volna abban, hogy egy-két melléfogást elkerüljünk, viszont a "folyamat" bensőséges ismerete talán túlzottan megértővé tett volna minket.

A jó újságombudsman mindösszesen két dolgot tisztel: a szöveget és az olvasót. Köszönjük, hogy - képességeinkhez, szorgalmunkhoz mérten - lehattunk.

*Megköszönjük Majtényi Lászlónak és Miklósi Zoltánnak lapombudsmani tevékenységét.
Munkájukat - felkérésünkre - két hét múlva Lipovecz Iván folytatja.
(A szerk.)*